

Bibelboksintroduktioner

Varför ser Bibeln ut som den gör?	2
Bil en bibelbrukare!	9
GTs historiska böcker	12
GTs poetiska böcker	42
GTs större profetböcker	52
Tolvprofetboken	63
NTs historiska böcker	73
Paulus brev	85
Övriga apostoliska brev	103
GTs apokryfer	116

Alla texter i denna pdf har tidigare publicerats i *Till Liv – evangelisk-luthersk missionstidning*, www.tilliv.se

Introduktionerna till Bibelns olika böcker har gjorts av Fredrik Carlsson, komminister, Hanaskog, och Lars-Åke Nilsson, präst och bibelskollärare, Åsljunga.

Varför ser Bibeln ut som den gör?

Gamla testamentets kanon

Beteckningarna Gamla och Nya testamentet har tillkommit i kyrkan. Ingen judisk bekännare talar om sin samling av heliga skrifter som Gamla testamentet.

Den som först myntade uttrycket är en anonym författare, som om den kanon som vi kallar Nya testamentet använde begreppet ”Det nya Testamentet”, *h kaninh diaqhbh*.

I analogi med detta kom man så att kalla den samling skrifter, som utgör GTs kanon just Gamla testamentet.

Redan tidigt inom judendomen gjorde man en tredelning av skrifterna. Även Jesus följde denna tredelning när han refererade till det som står skrivet om honom. I Luk. 24:44 säger han till sina lärjungar: Nu kan ni förstå det jag sade till er när jag var hos er, att allt måste gå i uppfyllelse som står skrivet om mig hos Moses och profeterna och i psalmerna. Han gör ingen antydning om att den ena avdelningen böcker är viktigare än någon av de andra.

Den mest använda beteckningen torde vara lagen, profeterna och skrifterna. Det tog åtskilliga århundraden innan denna kanon förelåg i sitt slutliga omfång, men den förutsattes säkerligen av Jesus, när han i sina domsord över de obotfärdiga i Luk. 11 talar om det rättfärdiga blod, som är utgjutet alltifrån Abels blod till Sakarias, han som dräptes mellan altaret och tempelhuset. När han nämner första och sista boken anger han alltså helheten.

Abel möter oss ju i 1 Mos. och Sakarias i 2 Krön. I den hebreis-

ka kanon är 2 Krön. den sista boken, medan vårt GT avslutas med profeten Malakis bok. Den ordning av GTs skrifter vi har i våra biblar följer den som Septuaginta har, den grekiska översättningen från tvåhundralet f.Kr.

Lagen är de fem Moseböckerna. På hebreiska kallas de TORA med betoning på sista stavelsen. TORA betyder undervisning, lära, förordning. I teologisk litteratur är beteckningen Pentateuken den vanliga. Även för samaritanerna, som bröt sig loss från judendomen, är Moseböckerna helig skrift. Inom kanon har Lagen för judarna en särskild auktoritet, som överträffar de övriga böckernas. På Esras tid fick den funktion av grundlag för den judiska församlingen med en absolut auktoritet. Den kom att inta en ställning som judendomens högsta norm.

Profeterna är kanons andra huvuddel. Hit räknas profeternas böcker men också de historiska böckerna (från Josua t.o.m. Esters bok).

Skrifterna slutligen är den poetiska delen av GT.

Man räknar med att GTs kanon fick sin slutliga avgränsning vid en synod i Jamnia år 90 e.Kr. Då uteslöt man några skrifter, som saknade gudomlig uppenbarelse.

Nya testamentets kanon

Redan tidigt i kyrkans historia blev det nödvändigt att klart definiera vilka skrifter som skulle vara Skriften, dvs. av kyrkan anses som helig skrift. Behovet ökade med att allt fler skrifter spreds och uppgavs vara autentiska skildringar av Jesu liv och verksamhet. Det spreds också litteratur som angav någon av apostlarna som författare och därför krävde auktoritet.

DEM FÅR KALLAS KYRKOFADER?

Men som bekant är inte allt som skrivs och sprids lika sant. Det insåg inte minst den grupp av kristna författare under de första århundradena som man brukar kalla kyrkofäderna. Dit hör Ireneus, Origenes, Clemens av Rom, Polykarpos och några till. För att bli ansedd som kyrkofader skulle man ha författat skrifter, som av kyrkan kom att anses som renläriga. En kyrkofader skulle också i sin samtid av kyrkans ledare och de troende ha ansetts vara auktoritet i fråga om vad kyrkan faktiskt lär och förkunnar.

Gör man en snäv bedömning och till kyrkofäderna endast räknar dem, som med största sannolikhet stått i förbindelse med personer från apostlarnas dagar, blir gruppen av kyrkofäder och deras skrifter inte så stor. Till de senare räknar man då Clemensbrevet, sju brev av Ignatius, de brev som har Polykarpos som avsändare och ett fragment av en skrift, som man brukar kalla Quadratusfragmentet.

KANON LIKA MED RÄTTESNÖRE

Det var uppdykande problem i de kristna församlingarna som motiverade, att man klart definierade vad som skall vara kyrkans kanon, dvs. vad som skall räknas som helig skrift.

Ordet kanon betyder rättesnöre, måttstock, och från trehundra-talet använder man det som beteckning på de skrifter som har auktoritet av helig skrift, dvs. de böcker som ingår i vårt NT.

DEN GNOSTISKA VILLFARELSEN

Det fanns gott om författare, som försökte smussla in sina tankar i den kristna församlingen.

Den huvudsakliga moståndsrörelse som kyrkofäderna hade att bekämpa i sitt försvar för de heliga skrifterna brukar man kalla gnosticismen. Gnosticismen är ingen enhetlig rörelse, som enkelt

kan få en definition. Den är synkretistisk, dvs. den tar upp olika element från olika religioner och försöker smälta samman dem till ett. Till gnosticisms huvudtankar hör, att den Gud som är skapare är en ond gud; man kallade honom Demiurgen.

Det uppstod många riktningar med gnostisk filosofi och teologi. Inbördes kunde de vara tämligen olika, men tre huvudlinjer är karakteristiska för åtskilliga av dem:

- En filosofisk dualism, som förkastade den synliga världen såsom fientlig till den högste guden.
- Tron på en underordnad gudom, kallad Demiurgen, som skapat världen.
- I några av de gnostiska systemen gjorde man en markerad skillnad mellan Kristus och Jesus. Man hävdade med emfas, att Kristus, Frälsaren, endast till synes, men inte verkligen, var en människa. Ur detta synsätt kommer det man kallar doketismen. Det grekiska ord som ligger bakom beteckningen kan man enklast översätta med ”synas, förefalla”.

GNOSTISKA SKRIFTER

Gnostiska lärare och författare använde skrifter ur NT och de framställde evangelier, apostlagärningar och uppenbarelseböcker. I full opposition mot detta föregivet bibliska författarskap blev kyrkan tvingad att utveckla och förtydliga det som är kyrkans tro. Det enda sättet att möta anstormningen av gnostiskt författarskap var för kyrkan att ge exakta definitioner för det som är kyrkans tro.

I linje med detta gällde det också att klart definiera vilka skrifter som är kyrkans heliga skrifter, dem vi känner som Nya testamentet. Varje gnostisk riktning hade sin egen uppenbarelse. För kyrkan blev det en kamp på flera fronter.

Det blev också nödvändigt för kyrkan att ge en rätt och vederhäftig syn på den relation som finns mellan judendom och kristen-

dom. Gnostikerna förkastade tanken på denna relation. De förkastade allt judiskt över huvud taget.

GNOSTIKERNAS HEMLIGA KÄLLOR

Kyrkan avvisade gnostisk undervisning genom att hänvisa till att de gnostiska systemen inte kunde beläggas med kyrkans skrifter. Varken Apostlagärningarna, Paulus brev eller evangelierna gav gnostikerna stöd.

Motargumentet för gnostikerna var, att Herren undvikit att ge deras undervisning till en bredare allmänhet. Han hade i stället gett gnostiska tänkare en särskild uppenbarelse. Som stöd för denna uppfattning visade man till nyproducerade epistlar och evangelier. Gnostiska skrifter handlar ofta om tiden mellan Kristi uppståndelse och hans himmelfärd. Om den tiden står ju inte mycket i de kanoniska evangelierna. Det blev nödvändigt för kyrkan att ange vad som är helig skrift, och det är här kanonbildningen kommer in.

KYRKANS SVAR: KANON OCH TROSREGEL

I kampen mot gnosticismen ställde man två viktiga kriterier på de heliga skrifterna:

– En skrift, som förelästs i församlingarna ända sen den kom till och som alltjämt används skall betraktas som helig skrift. Detta gäller t.ex. apostlarnas skrifter, vilka lästes och spreds redan från början.

– En skrift måste för att kallas helig läsas i alla församlingarna. Det var alltså otänkbart att man t.ex. i Filippi, Rom eller Jerusalem använde en skrift, som övriga församlingar inte kände till och alltså inte använde. En sådan skrift kunde inte räknas till kanon.

Till problemen bidrog också det faktum, att man i stor utsträckning använde sig av muntlig tradition. Detta är en vetenskap i sig,

men kort kan sägas, det man fått berättat för sig om Jesus måste man återge utan att förändra något i framställningen.

Paulus ger oss en fingervisning i 1 Kor. 15:3f: Jag förmedlade till er som ett huvudstycke vad jag själv fått mottaga: att Kristus dog för våra synder enligt skrifterna, att han blev begravnen, att han uppstod på tredje dagen enligt skrifterna ... (Giertz). Man förmedlade utan förändring eller förvanskning det man erhållit, dvs. det man fått berättat för sig.

Det blev viktigt att hindra gnostikerna från att förvränga kyrkans heliga skrifter. Därför kom kyrkan att hävda trosregeln (regula fidei). Man utgick från den ursprungliga kristna bekännelsen. Den var från början fixerad, inte till formen, denna kunde växla, men till innehållet. Trosregeln upptog huvuddragen av den kristna uppenbarelsen och i de skrivna och muntliga bekännelser som växte fram återges den. En sådan kort och koncis bekännelse är: ”Kristus är Herren.”

EXEMPEL PÅ GNOSTISK LÄRA

En av kyrkofäderna, Ireneus, ger oss en bild av hur en gnostiker vid namn Basilides öppet förnekade, att Jesus verkligen genomgick lidandet på korset. Basilides hävdade således att Jesus på vägen till Golgata mötte Simon från Cyrene. Det säger, som bekant, evangelierna också. Sen börjar Basilides fabulera, när han påstår att Simon samtidigt fick överta Jesu gestalt. Simon blev, som en följd, korsfäst – han såg ju ut som Jesus, och de som var närvarande trodde att det var Jesus man spikade fast på korset. Men den verkliga Jesus Kristus stod osynlig vid sidan och skrattade åt sina fiender. Strax därefter for han upp till sin himmelske Fader.

Så långt Ireneus. Genom en annan kyrkofader, Clement från Alexandria vet vi att Basilides efterföljare med stolthet framhöll att deras ledare fått särskilda uppgifter från en Glaucias, som

man påstod hade varit tolk åt aposteln Petrus. En poäng här är att gnostikerna menade sig ha en särskild uppenbarelse, tillgänglig bara för ett fåtal. Kyrkan höll givetvis fast vid att det som skrevs och spreds om Jesus Kristus skulle härledas ur säkra källor.

DE APOSTOLISKA SKRIFTERNA – EN SÄKER GRUND OCH EN MÅTTSTOCK

Efter hand som apostlagenerationen gick ur tiden, samlade kyrkor och församlingar de skrifter man med säkerhet kunde härleda från apostlarna. Med stor noggrannhet tog man vara på det man visste var äkta. I första hand samlade man breven av Paulus, Petrus och Johannes.

Men samlingen av skrifter utökades också med evangelierna, Apostlagärningarna och Uppenbarelseboken.

Det är alltså de gnostiska skrifter som spreds som kom att tvinga fram kyrkans kanon.

Man räknar med att omkring år 400 låg den kanon fastställd som vi känner som Nya testamentet.

Helge Lundh, Hässleholm

Bli en bibelbrukare!

Att gemene man har tillgång till en egen bibel för eget bruk är rätt nytt i kyrkohistorien. Först under 1900-talet har Bibeln blivit var mans egendom. Uppenbarligen har många generationer kristna visat att man kan överleva som kristen även utan regelbunden bibelläsning. Bibelläsningen är inget måste och bör inte uppfattas som en tung plikt. Men den är en unik möjlighet, som det är viktigt att ta vara på. Tänk att vi numera dagligen så lätt kan stanna en stund inför Guds ord! Varför skulle vi då låta bli?

Bibeln är Guds kärleksbrev till oss – Guds kärleksfulla tilltal med både lag och evangelium. Den visar oss vad Gud kräver och förväntar av oss. Men den talar också ljuvliga ord om vad Gud lovar och skänker. Samtidigt är Bibeln vår vägledning genom livet – ett ljus på vår stig. Genom sitt ord leder Gud oss rätt. Han uttrännsakar oss, känner våra hjärtan, prövar oss och känner våra tankar – och ser till om vi är stadda på en olycksväg och leder oss på den eviga vägen! Se 2 Tim. 3:16–17, Ps. 119:105 och Ps. 139:23–24.

Så nog finns det skäl att bruka Guds ord.

Egentligen är detta att Gud uppenbarar sig i bibelordet något kolossalt stort – Gud är inte tyst. Han gömmer sig inte. Han talar till dig genom Bibelns ord. Därför är bibelläsningen i hemmet – enskild eller gemensam – en god möjlighet att dagligen bli stärkt och förnyad i tron. Och den påfyllningen behövs kanske särskilt i vår tid?

HUR BLIR JAG EN BIBELBRUKARE?

Att bli och förbli en bibelbrukare är inte så lätt – det vet alla som har försökt. Det är svårt att få tiden att räcka till. Och tidspressen verkar bara bli värre. Ska vi kunna avsätta tid för bibelläsning, är det för de flesta av oss viktigt att planera in en stund som är reserverad för regelbunden andakt varje dag och att ha en plan att följa. Annars är det så lätt att det inte blir av. Men samtidigt kan det vara viktigt att inte gapa efter för långa textavsnitt varje dag. Försök att sätta upp realistiska mål! Och bli inte besviken om du missar målet då och då. Alla försover sig ibland.

När du väl sitter med bibeln i hand finns det några bra tips att använda sig av:

BÖRJA MED ATT BE

Prästen Eli, som tjänstgjorde vid Herrens tempel, lärde den unge profeten Samuel en bön som varje bibelläsare med fördel kan göra till sin: *Tala, Herre, din tjänare hör* (1 Sam. 3:9).

LÄS SEDAN TEXTAVSNITTET MED FÖLJANDE FRÅGOR:

- Vad står det? Försök att förstå. Läs texten ett par gånger. Lägg märke till i vilket sammanhang avsnittet står. Vad vill textavsnittet säga?
- Vad lär texten mig om Gud? Våra egna tankar om Gud är ofta förvända.
- Hur kan det texten säger tillämpas på mig, min familj, mitt arbete, mina grannar och samhället runt omkring mig? Glöm inte att fråga detta! Låt Guds Ord tala in i din situation. Låt Ordet bära frukt, förvandla ditt liv. Jesus sade: *Den som hör mina ord och handlar efter dem, han liknar en förständig man som byggde sitt hus på klippan* (Matt. 7:24).

- Avsluta med att be igen. Gör gärna en bön av det som bibeltexten talat till dig.

Introduktionerna till Bibelns olika böcker har gjorts av
Fredrik Carlsson, Hanaskog
Lars-Åke Nilsson, Åsljunga

GTs historiska böcker

FÖRSTA MOSEBOK: Skapelsen och Guds egendomsfolk

Första Mosebok är den första delen av fem. Huvudtemat för alla fem Moseböckerna är hur Gud vinner åt sig ett egendomsfolk. Från Andra Moseboken och framåt är Mose den mänskliga huvudpersonen och de viktiga händelserna är befrielsen ur Egypten och förbundsstiftandet vid Sinai. Till detta ger oss Första Moseboken bakgrunden. Kapitel 1–11 berättar om världens och mänsklighetens urhistoria. Övriga boken berättar om Israels, Guds egendomsfolks, första historia.

URHISTORIEN – HUR VÄRLDENS HISTORIA BÖRJADE (KAP 1–11)

Urhistoriens stora tilldragelser är skapelsen, syndafallet, syndaflo den och språkförbistringen.

I kapitel 1–2 läser vi om hur hela världen skapades ur intet och Gud gjorde ett hem åt människan. Människan är skapelsens krona.

Redan i tredje kapitlet ser vi hur Guds goda skapelse förstördes. Synden kom in – människan avföll från Guds vilja. Människans fridsförhållande till Gud, medmänniskan och övriga skapelsen bröts sönder.

I de följande kapitlen bekräftas detta. Gud och hans skapelse skiljs åt p.g.a. människornas olydnad. Synden och dess följder breder ur sig. Och allt ont som beskrivs har sin rot i synden.

Men mitt i bedrövelsen får vi glimtar av Guds nåd och barm-

härtighet. Gud ger löften (3:15), han visar Adam och Eva omsorg (3:21), Kain får ett tecken (4:15), Noa (mänskligheten) får ett förbundstecken, regnbågen (9:13).

Urhistorien handlar inte bara om en sedan länge svunnen tid. Den ger oss svar på aktuella frågor för oss i dag: Varför skapade Gud världen? Vad var det som var snett? Tänker Gud göra något för att rätta till det? Ha med dig frågorna under läsningen av de elva första kapitlen.

PATRIARKHISTORIEN – OM HUR ISRAELS HISTORIA BÖRJADE (KAP 12–50)

Guds skapelse med människan i spetsen hade kommit på avvägar. Det visar urhistorien. I det tolfte kapitlet börjar Bibeln beskriva hur Guds särskilda egendomsfolk blir till. Israels historia inleds. Med den börjar Guds svar på problemen som urhistorien tecknat. Nu blir Guds löfte, välsignelse, utkorelse och frälsning, återkommande teman. Frälsningshistorien, Guds räddningsplan, börjar förverkligas. Gud väljer åt sig ett folk med målet att återvinna hela sin förlorade skapelse. Herren kallar Abraham som stamfar åt detta blivande folk. Ur det folket utlovar Herren att välsignelse skall komma alla andra folk till del. Det löftet går i uppfyllelse många, många generationer senare när Jesus, alla folks räddare, föds som ett barn i Abrahams folk och blir till frälsning för hela världen.

Löftena om den kommande frälsningen knyts alltså till Abrahams släkt, och patriarkhistoriens fortsättning – med Isak, Jakob och Josef – visar hur dessa löften förs vidare.

Ett annat huvudsyfte med patriarkhistorien är att visa på vad som är vårt svar på Guds löften: Tro. Och att tro på Guds löften är inte så enkelt. Gud lovar, men verkligheten är ofta bittert motsägelsefull. Så var det för patriarkerna. Men patriarkhistorien lär oss att Gud faktiskt håller sina löften. Vi lär oss den läxa som det ofta tar lång tid och många prövningar att lära: att tro ofta är att

tro trots alla trots, att tro trots allt. Guds löften går i uppfyllelse. Men inte på grund av människors förträfflighet (se exempelvis be- dragaren Jakob) utan tack vare Guds trofasthet. Det är en tröst också för oss.

FÖREBILDER TILL KRISTUS

I GTs händelser, institutioner och personer möter vi ofta förebilder till Kristus. I Första Mosebok finns flera. Särskilt kan du lägga märke till:

Isak – löftesson som gick upp till Morias berg (där Jerusalem sedan kom att ligga) för att offras.

Josef – som föraktades av sina egna bröder. De sålde honom för 20 siklar silver, anklagade honom falskt, men genom detta nesliga handlande blev de själva räddade. Genom hela berättelsen behöll Josef sin kärlek till sina bröder. Detta är en utmärkt illustration till Jesu liv.

ANDRA MOSEBOK: Ut ur Egypten

I första Mosebok har vi läst om Guds utvalda folks första historia. Patriarkerna har varit huvudpersonerna. I och med Andra Mosebok är Mose själv huvudpersonen i Moseböckerna.

Mellan Första och Andra Mosebok ligger en tidsrymd på mer än 400 år. Abrahams efterkommande, som genom Josef kom att hamna i Egypten, har växt från en släkt på 70 personer till ett folk på över två miljoner! Med tiden har Egyptens makthavare börjat betrakta Jakobs ättlingar som en säkerhetsrisk. Därför görs de till slavar och deras nyfödda söner dödas. Men Herren kallar Mose till att leda folket ut ur träldomen i Egypten till det utlovade landet.

Andra Mosebok kan delas in i tre delar:

UTTÅGET UR EGYPTEN, KAP 1-18

Bokens första del handlar om hur Gud i sin nåd stiger ned för att befria sitt folk ur slaveri och nöd. Det är ett mäktigt Guds under i historien, som för alla tider varit ett vittnesbörd om Guds fräl- sande makt. Men det är också en bild av hur Kristus befriar män- niskor från syndens skuld och makt, och från världens träldom (Rom. 8, Gal. 4).

LAGEN OCH FÖRBUNDET PÅ SINAI, KAP 19-24

Efter uttåget ur Egypten sluter Gud förbund med folket vid Si- nai. Det är en bekräftelse av det förbund som redan ingåtts med Abraham, Isak och Jakob. Förbundet vilade på Guds nåd och löf- ten – på den grunden tillhörde folket Gud och fick Guds goda lag till vägledning, att leva efter. Av tron på Guds nådelöften och frälsningsingripande följer goda gärningar efter lagen. Förbundet med Mose är ett evangeliskt nådesförbund, som förebildar det Nya förbundet genom Kristus.

TABERNAKLET I ÖKNEN, KAP 25–40

I bokens tredje del ser vi att Gud, som tidigare steg ned för att befria Israels folk, nu också stiger ned för att i härlighet bo mitt ibland sitt befriade folk i uppenbarelsetältet, tabernaklet. Den noggranna beskrivningen av tabernaklet visar dess stora betydelse i Gamla förbundet. Här ville Herren på ett särskilt sätt bo mitt ibland sitt folk. Uppenbarelsetältet är en förebild till Jesus själv, genom vilken Gud på ett nytt sätt ”tältade” (uppenbarade sig) ibland oss (se Joh. 1:14). Tabernaklet och det följande templet är också en bild av

- 1) Kristi kyrka, församlingen, som nu är Herrens tempel på jorden (Ef. 2:22)
- 2) den enskilde troende, som är ett tempel för Guds Ande (1 Kor. 6:19, 2 Kor. 6:16)
- 3) himlen (Hebr. 9:24).

YTTERLIGARE FÖREBILDER

- Mose – som liksom Jesus räddade sitt folk, ledde dem som en herde och gav dem Guds ord.
- Påskmåltiden – nattvarden.
- Påskalammet, översteprästen, mannat och klippan – som är förebilder till Kristus.

TREDJE MOSEBOK: Gud är helig

Tredje Mosebok är inte särskilt lätt att läsa. Det vet alla som har försökt. Första och Andra Mosebok är i förstone betydligt intressantare. Tredje Mosebok innehåller i huvudsak lagar om offer och regler som prästerna skulle följa i den gammaltestamentliga gudstjänsten. Det är lätt att tänka att Tredje Mosebok inte är viktig för oss. Men då tar vi miste. I Nya testamentet finns mer än 40 hänvisningar till Tredje Mosebok och mycket av Bibeln är präglad av de lärdomar som boken förmedlar. Även om boken främst fungerade som en handbok för de levitiska prästerna, så gällde dess budskap hela folket. Budskapet angår också i hög grad Guds folk i dag. Boken handlar om det befriade folkets gudstjänst och gudsgemenskap och vill betona att Gud är helig och att Israel som Guds folk är heligt, dvs. avskilt från andra folk och tillhörigt den Helige.

TREDJE MOSEBOK HAR TVÅ HUVUDELAR

- 1) Gud är helig och grundvalen för syndares gudsgemenskap är offer (kap. 1–17).
- 2) Guds folk är heligt och skall därför leva ett heligt liv och under högtider avsätta särskild tid med Gud (kap. 18–27).

Den första delen handlar om vägen till Gud, den andra om vägen med Gud. Huvudsakligen handlar den första delen om den ceremoniella gudstjänsten, medan den andra ger regler för det praktiska livet.

Guds helighet går som en röd tråd genom hela boken och visar sig tydligt bl.a. genom:

- offren – tillträde till den helige Guden kan endast beredas genom att offer undanröjer synden, som skiljer människan från honom. Utan blod ges inget tillträde och ingen syndaförlåtelse.
- lagarna och renhetsföreskrifterna – som visar den Heliges krav

på sitt befriade folks moraliska och rituella renhet.

- straffen – som skall utmätas vid överträdelse av lagarna. Brott mot den Helige kräver sitt straff.

Det gammaltestamentliga offersystemet visar att försoning är nödvändig mellan Gud och människa. Det var inte genom lagen eller gärningar som Israel fick gudsgemenskap, förlåtelse och försoning utan genom offren, som hade en ställföreträdande funktion. Offerdjur fick sätta livet till i stället för syndaren. I Nya testamentet har offren fått sin motsvarighet och fullbordan i Kristus, som där är det enda och fullkomliga offret (se särskilt i Hebréerbrevet).

Att lägga märke till

- Stora försoningsdagen (kap. 16), som var Israels årliga stora botdag, en årlig ”långfredag”. Då försonades hela folkets alla synder. Det var enda dagen då någon gick in till det allra heligaste i tabernaklet. Det var endast översteprästen som gjorde det, och han gjorde det som representant för hela folket och stänkte blod på arkens lock, nådastolen. På motsvarande sätt har Jesus som vår överstepräst vunnit nåd åt oss (Hebr. 9:11ff) under Nya testamentets långfredag, på Golgata kors.
- Jubelåret (kap. 25), som skulle återkomma var 50:e år. Då skulle slavar ges personlig frihet; fattiga och skuldsatta skulle få ekonomisk återupprättelse; jord, boskap och människor skulle få vila och man skulle leva av Guds konkreta välsignelse. I Nasarets synagoga läser Jesus om jubelåret (Jes. 61:1–2) och säger: *I dag har detta skriftställe gått i fullbordan inför er som lyssnar* (Luk. 4:21). Jesu ankomst innebar just den befrielse, återupprättelse och vila som jubelåret var en förebild till. Genom Nya förbundet lever vi i ett ständigt jubelår!
- Hur omsorgen om fattiga och främlingar betonas (kap. 19).

FJÄRDE MOSEBOK: Den långa vandringen

I början av Fjärde Mosebok är folket fortfarande kvar vid Sinai, där de slagit läger efter uttåget ur Egypten. Vid Sinai har de fått lagen, där har förbundet ingåtts, tabernaklet inrättats, präster och leviter tillsatts. Offertjänsten har ordnats och gudstjänstordningarna preciserats. I de inledande kapitlen kompletteras nu detta med föreskrifter om hur leviterna skulle tjänstgöra (kap. 3–4), om lägre renhet (kap. 5), om regler för nasirer (kap. 6), om gåvor till tabernaklet (kap. 7) och om leviternas installation i sin tjänst. I kap. 9 läser vi att man ett år efter uttåget firar påskhögtid. En kort tid därefter var det dags för uppbrott.

FRÅN SINAI MOT LÖFTESLANDET

Efter knappt ett år vid Sinai i berg bryter folket på Herrens befallning upp från Sinai och vandrar norrut mot Kadesh i öknen Paran, nära gränsen till löfteslandet. Därifrån sänds tolv spejare in i Kanaans land (kap. 13). De återkommer med rapporter om ett land, som flödar av mjölk och honung, men som är väl befäst och svårt att inta.

Endast två av spejarna – Kaleb och Josua – trodde att folket med Herrens hjälp skulle kunna inta landet. De övriga tio menade att det vore omöjligt. Och missmodets ande smittade av sig på folket, som gjorde uppror mot Mose och Aron och ville stena Josua och Kaleb.

Guds dom över dem blev hård. För sin otros skull fick de inte komma in i det utlovade landet. I fyrtio år fick de nu vandra omkring i öknen, tills det gamla släktet hade dött ut, alla som var över tjugo år vid upproret. Av dem som tågade ut ur Egypten var det bara Kaleb och Josua som skulle få vara med om att inta löfteslandet.

Denna långa tid i öknen står det väldigt lite om (kap. 15–20), den utgör ”de tysta åren” i Israels historia.

Efter de fyrtio åren i öknen förde Mose folket upp på Moabs

hedar så att de skulle kunna gå in i landet från öster. Där slog man läger och gjorde de sista förberedelserna (kap. 26 och framåt). P.g.a. otro fick inte heller Mose komma in i landet. Josua fick föra folket in i löfteslandet.

Förutom de berättande avsnitten innehåller Fjärde Mosebok en hel del lagar och förordningar.

BOKENS GRUNDTANKAR

Fjärde Mosebok handlar mycket om otron, hur den smittar och dess konsekvenser. Folket överger Herren och vänder sig till avgudar. Om och om igen vill de tillbaka till det gamla livet i Egypten. Man knotar och klagar. Det tog endast några timmar att leda folket ut ur Egypten, men det tog fyrtio år att få Egypten ur folket.

Boken visar tydligt på otrons och olydnadens ödesdigra konsekvenser. Otron var orsak till att de aldrig kom in i löfteslandet. Berättelserna är varnande exempel för Guds folk i dag! Men samtidigt visar Gud om och om igen sin barmhärtighet mot sitt folk. Han talar till dem vid nådastolen, han uppenbarar sig för dem vid tabernaklet, han ger dem manna och sänder vaktlar och låter vatten strömma fram ur klippan.

FÖREBILDER TILL KRISTUS

- Mose, som bad för sitt folk, kap. 14 (jfr. Jesu förbön i Joh. 17)
- Klippan, som gav dem vatten till liv, kap. 20
- Kopparormen, som blev till liv för de ormbitna, kap. 21

INDELNING

1. Det gamla släktet – från Sinai till Kadesh, kap. 1–14
2. Övergångstiden – den långa ökentiden, kap. 15–20.
3. Det nya släktet – från Kadesh till Jordan, kap. 21–36.

FEMTE MOSEBOK: På gränsen till löfteslandet

Efter 40 år i öknen är Israels folk nu framme vid det utlovade. I stort sett utgörs Femte Mosebok av Mose avskedstal till folket, där de är samlade öster om Jordan, före övergången till Kanaans land. Mose vet att hans död är nära förestående och nu kallar han samman folket för att ge dem sitt andliga testamente. Till stor del är avskedstalet en påminnelse om vad som hänt under de 40 åren sedan de lämnade Egypten och en upprepning av den lag Herren gav vid Sinai. Eftersom hela den generationen som först fick ta emot lagen vid Sinai nu var död – förutom Mose, Josua och Kaleb – var det viktigt för Mose att upprepa och fördjupa lagen för den nya generationen.

INDELNING OCH INNEHÅLL

Moses avskedstal består egentligen av fyra långa tal. De två första är en tillbakablick, medan tredje och fjärde talet blickar framåt:

Första talet (kap. 1–4) är en blick tillbaka på ökenvandringen och hur Gud hela tiden lett sitt folk.

Andra talet (kap. 5–26) återger den lag som gavs vid Sinai. Men det är inte bara frågan om en enkel upprepning. Mose kommenterar och tillämnar den för att var och en i den nya generationen skall förstå.

Tredje talet (kap. 27–30) handlar om hur Israel skall få inta löfteslandet. Mose betonar lydningens välsignelse.

Fjärde talet (kap. 31–34) innehåller Moses sista förmaningar till folket, präster, leviter och ledare. Josua får nu axla rollen som folkets ledare. I kap. 34 läser vi till sist också om Moses död.

Det finns en rad viktiga tankar som återkommer i boken:

Guds kärlek, nåd och barmhärtighet är det grundläggande i hans förbund med Israel.

Människans gensvar i förbundet skall bestå i kärlek, förtröstan

till och lydnad för Gud och i kärlekshandlingar mot medmänskan.

Allvarliga varningar för avgudadyrkan och för olydnad mot Herren.

FEMTE MOSEBOK OCH NT

Nya testamentet lär oss att Femte Mosebok är en viktig bok. I NT återfinns inte mindre än 80 citat och hänvisningar. Boken tycks också ha varit särskilt älskad av Jesus. När han frestas i öknen avvisar han alla de tre frestelserna med citat just ur Femte Mosebok.

I Femte Mosebok finns en av GTs mäktigaste profetior om den kommande Messias, Profeten, 18:15, 18. Detta löfte om Kristus citeras u Apg. 3:22 och 7:37.

Mose är själv en förebild till Jesus: Hans befrielse från döden som barn, de många åren i stillhet, hans villighet att lämna tillvaron som kungason för att rädda sitt folk, hans gärning som medlare mellan Gud och folket m.m. Men samtidigt är det tänkvärt att lägga märke till skillnaderna: Mose föll i frestelsen (det var därför som han inte fick komma in i löfteslandet), men Jesus övervann den. Mose förmådde inte ensam bära folket, medan Jesus ensam bar all världens synd upp på korset. Mose kunde inte föra folket in i löfteslandet, men Jesus kan föra oss in i det eviga löfteslandet!

JOSUA BOK: Löfteslandet blir verklighet

Josua bok har sitt namn efter bokens huvudperson Josua, Nuns son. Om han också är författare till boken vet vi inte.

Boken handlar om den händelserika tid då Israels barn efter de fyrtio åren i öknen når löfteslandet, intar det och fördelar det mellan stammarna. Bokens händelser omspannar ungefär tiden 1406–1375 f. Kr.

Bokens indelning

Boken kan delas in på följande sätt:

- Övergången över Jordan, kap. 1–5
- Erövringen av landet, kap. 6–12
- Fördelningen mellan stammarna, kap. 13–24.

Gud ger Israels barn landet

Mose var nu död och Josua hade fått ta över som folkets ledare. Gud ger löfte om att vara med honom. På det löftet skall han gå och föra folket in i löfteslandet Kanaan.

Ofta spelar förbundsarken en roll i berättelserna, förmodligen för att alla skulle förstå att Gud var den som ledde sitt folk till framgång. Så stannade exempelvis Jordans vattenflöde, då prästerna med arken ställde sig mitt i flodfåran – folket kunde gå torrskodda över! Sedan erövrade de Jeriko på ett sätt som en människa aldrig hade kunnat tänka ut – med arken främst i ledet skulle folket i sex dagar tåga ett varv runt den väldiga stadsmuren. På den sjunde dagen skulle de gå sju varv. Och muren rämnade! Gud gjorde det! De fick lära sig att det var genom Guds kraft som landet skulle intas.

Det fanns endast en sak som kunde hindra folket från att inta landet – deras egen olydnad och synd. Den läxan fick de lära sig, då de försökte inta den mindre staden Ai, uppe i den centrala bergsbygden – se kap. 7–8.

LANDET FÖRDELAS

Snart var hela landet intaget. Det fördelades då på de olika stammarna. Av dessa hade Rubens, Gads och halva Manasses stam redan på Moses tid fått sina arvslotter på Jordans östra sida. Genom lottkastning fördelades nu landet mellan de övriga stammarna. Aser, Naftali, Isaskar och Sebulon fick ett område i norr, som senare i stort sett kom att motsvaras av Galiléen. Den kvarvarande hälften av Manasses och Efraims stam tilldelades ett område som på nytestamentlig tid kom att motsvaras av Samarien. Benjamin, Juda och Simeon fick slutligen sina områden längst i söder – det som NT kallar Judéen. Levi stam tilldelades inget eget landområde. De fick i stället 48 kringspredda städer.

DOMARTIDEN TAR VID

Efter erövringen flyttades tabernaklet från Gilgal till Silo (inom Efraims område). Därmed blev Silo landets religiösa centrum för en tid framöver, under hela den kommande domartiden.

I och med att landet var intaget och fördelat var Josuas uppdrag slutfört. Han samlade hela folket och påminde dem om Guds välgärningar och förbundet med Herren förnyades. Sedan dog Josua, ungefär 110 år gammal. Och domartiden tar vid.

ATT SÄRSKILT TA TILL SIG

- I 2–5 Mosebok skildras hur den första delen av löftet till Abraham blev uppfyllt – hans säd blev talrik som stjärnorna på himlen. Josua bok visar hur den andra delen av löftet infrias – det talrika folket fick sitt utlovade land. Och detta trots att folket så ofta svikit Herren. Herrens löften står fast! Han håller sitt ord!
- Josuaboken visar tydligt hur Gud ger sitt folk seger över varje fiende, när de tror på och följer honom. Här kan vi stärkas i

kampen och hoppet om slutlig seger över alla onda makter – Satan, synden, köttet och världen.

- Josua själv är en förebild till Kristus. Hans namn betyder ”Herren frälsar”. (Dess grekiska motsvarighet är namnet Jesus!) I likhet med Josua leder Jesus i dag Guds folk till seger, och han för dem in i löfteslandet, himlen!

DOMARBOKEN: En förvirrad tid

Efter Josuas tid – då israelerna med Guds hjälp erövrade Kanaans land – tar den s.k. domartiden vid, 1375 – 1050 f.Kr. Sedan följer konungatiden.

Domarboken berättar om 13 olika domare. De hade inte främst en rättslig funktion (som benämningen skulle kunna antyda) utan var framför allt militära och andliga ledare, sända av Gud till folkets hjälp i tider av kris.

DOMARTIDEN – MÖRKER OCH OROLIGHETER

Domarboken är på sätt och vis Josuabokens motsats. Under Josuas tid var folket i stort troget mot Herren. Om och om igen visar Josuaboken hur tro och lydnad följs av seger och frihet för folket. Men de följande generationerna avföll ofta från troheten mot Gud (2:10). I Domarbokens början beskrivs hur Israels folk inte fullt ut lydde Herrens befallningar. Man kompromissade. Sedan Israel fått sin plats i landet drev man inte ut de kvarvarande folken, trots att Herren tydligt befallt detta. De fick vara kvar – man kunde ju ha nytta av dem. Följden blev avfall från Herren, blandäktenskap och avgudadyrkan. Kananéernas fruktbarhetsgudar Baal och Astarte blev föremål för Israels dyrkan. I Josuaboken svarade Herren på folkets trohet genom att ge dem seger på seger. I Domarboken reagerar Herren på folkets avfall genom att låta omgivande folk besegra dem. Nederlag efter nederlag följer. I dessa kristider vänder folket sig till Herren, och han svarar på deras rop och sänder ledare (domare) för att rädda dem. Sju gånger upprepas detta schema: kompromiss och avfall – nöd och nederlag – rop till Herren om hjälp – seger genom domare och Guds nådiga hjälp. De domare som kommer folket till hjälp i de sju avfallstiderna är Otniel, Ehud, Debora o Barak, Gideon, Simson och Jefta. Utöver dess sju 'stora' domare nämner Domarboken

kort också sex 'små', mindre kända domare: Samgar, Tola, Jair, Ibsan, Elon och Abdon.

TÄNKVÄRT

Den generation som intog landet under Josuas ledning tycks ha haft en stark och levande tro. Folket var hängivet Gud och Gud gav dem segrar. Det var liksom väckelsetider. Men för generationen som kom efter suddades tron och hängivenheten ut alltmer. Omgivningens värderingar tryckte sig på och en 'smygbaalisering' ägde rum. För många nutida kristna i vårt land hör väckelse och förnyelse hemma i förgångna tider. Tron har man ärvt – utan att den riktigt bottnat i ens liv. Konturerna av vad Herren gjort börjar suddas ut och hängivenheten för Gud avtar.

Vad kan vi göra? Ropa till Herren! Så gjorde Israels folk i kristider, och Gud svarade. I vår andliga nöd får vi ropa om väckelse och förnyelse! Domarboken visar också föräldrar hur viktigt det är att med stort nit försöka förmedla sin tro och kunskap om Guds gärningar (inte minst bibelkunskap) till sina barn – jämför: Ett nytt släkte växte upp efter dem, ett som inte kände Herren eller de gärningar som han hade gjort för Israel (2:10). Utan bibelkunskap och erfarenhet av föräldrars levande tro är fältet öppet för en 'smygbaalisering', dvs. sekualisering och avfall!

Nöd- och kristider fungerade som väckarklockor för Israels folk. Då ropade folket till Herren. På samma sätt får vi låta våra bekymmer och svårigheter driva oss till Herren. Nöden kan lära oss att lita på Gud och vara honom trogna. Svårigheterna vill ofta väcka liv i böneropen och fördjupa vår tro. Hör du de väckarklockor som Gud låter ljuda genom nöden i ditt liv? Eller ringer de utan att du vaknar? När nöden är som störst, är Herrens hjälp som närmast. Åkalla mig i nöden, så vill jag hjälpa dig! (Ps. 50:15, se också Ps. 145:18, Rom. 10:12f).

RUTS BOK: Löst ur nöden

Efter Domarboken, som till stor del skildrar avfall och inferno, blir läsningen av Ruts bok en ljuv kontrast. De fyra kapitlen i Ruts bok handlar om enkla människors levnadsöden, i sorg och glädje. Om människor som väljer Gud och hans vilja, och som belönas.

BERÄTTELSEN

På grund av hungersnöd i Juda beslutar sig Elimelek för att tillfälligt bosätta sig öster om Döda havet, i Moabs land. Hans hustru Noomi och deras båda söner följer med. Sönerna tar moabitiska hustrur, Rut och Orpa. Men inom loppet av tio år dör både Noomis man och Ruts och Orpas män. Noomi får då höra att hungersnöden är över i Juda och beslutar sig för att flytta hem. Rut följer med sin svärmor. De kommer tillbaka till Betlehem i början av skördetiden. Rut går ut för att samla ax och kommer på en åker som tillhör hennes svärfars släkting, Boas.

Som närmaste manlige blodsfrövant (i tidigare översättningar kallad ”bördeman”, hebr. Goel, ”återlösare”) hade Boas skyldighet att ta sig an sina nödställda släktingar (läs om goelinstitutionen i 3 Mos. 25 och 5 Mos. 25). Och Boas tar sitt ansvar och kommer Rut och Noomi till hjälp i deras nöd. Han tar Rut till sin hustru och hon föder snart en son vid namn Obed, som blir farfar till kung David. Den förste sonen i ett sådant äktenskap räknades såsom den avlidne mannens barn. Därmed befriades Rut från barnlöshet och hennes svärfars släkt levde vidare.

BOAS OCH KRISTUS

När Boas uppträder som bördeman (återlösare) är han en förebild till Kristus, som kommer oss till hjälp och återlöser oss från vår nöd. Lägg märke till att Boas tar sig an en hednisk kvinna (trots den stränga föreskriften i 5 Mos. 23 mot att hedningar upptas i Is-

rael). Så vänder sig också återlösningen genom Jesus till hedningar, till alla folk – också till oss.

FÖRSTA OCH ANDRA SAMUELSBOKEN:

Framgångar och motgångar

I den hebreiska Bibeln utgör Samuelsböckerna tillsammans med Kungaböckerna ett enhetligt historieverk. Samuel är tillsammans med de första kungarna Saul och David huvudpersoner. David är den mest framträdande av de tre (1 Sam. 16–2 Sam. 24).

SAMUEL

Samuel var den siste domaren i Israel, men han var också profet och präst. Han räknas i Skriften som den förste i raden av Israels många profeter.

Samuel är också den som får upprätta monarkin i Israel. Då Israel led under grannfolket filistéernas ständiga attacker önskade de sig en samlande ledare, en kung, för att kunna bekämpa dem. Men i grunden handlade detta om ett avfall från Herren, Israels rätte kung (1 Sam. 8).

SAUL

Gud lät folket få sin eftertraktade monarki och på Guds befallning smorde Samuel Saul till kung, för att han skulle regera i linje med Guds vilja, å Guds vägnar. Hans tid som kung (1050–1010 f.Kr.) började bra. Men i samband med att han vek av från Herren vände det. Han hade en benägenhet att gå sin egen väg, utan Gud. Framgångarna uteblev och han blev förkastad av Herren som kung. En ond ande tog Guds Andes plats i honom. Han sinne förmörkades alltmer och till sist tog han sitt eget liv.

DAVID

När det visat sig att Saul avfallit från Herren utsåg Gud en ny kung, Isais yngste son David. David övervann Goliat och blev en omtalad hjälte. En tid fick han spela harpa vid Sauls hov för att

lugna hans instabila humör. Men då Davids popularitet växte blev Saul avundsjuk och kände sig hotad. Han drev David på flykt och jagade honom i ett tiotal år (1 Sam. 19–31).

Då Saul hade dött kröntes David till kung i Hebron (1010–970 f.Kr.). Till en början erkändes han som kung endast av Juda, men efter sju år i hela Israel.

De första 20 åren av Davids regeringstid kännetecknades av stor framgång. Han lyckades ena folket, erövrade Jerusalem och gjorde den taktiskt nog till rikets huvudstad. Jerusalem hade ett militärstrategiskt läge och hade tidigare inte tillhört någon av stammarna och upplevdes därför som neutral. David skördade också storslagna framgångar i krigen med grannfolken – Israel blev en stormakt.

I 2 Sam. 7:11ff kan vi läsa om hur Gud genom profeten Natan sluter ett förbund med David och lovar att befästa hans kungatron för evigt. Detta är det s.k. Davidsförbundet (jfr. förbunden med Noa, Abraham och Mose). Från denna tid förväntade man sig att Messias skulle komma från Davids släkt. I och med Jesus uppfylldes löftet (Apg. 2:29ff, 15:15ff; Rom. 1:3 m.fl.).

David hade sedan unga år och genom många prövningar lärt sig att räkna med Gud och låta sig ledas av honom. Men med all framgång följde ett komfortabelt liv – och nya faror. När David stod på höjden av sin karriär brast hans andliga vakthållning och han bröt mot både femte och sjätte budet. Han frestades till att ta Bat-Seba till sin hustru och såg till att hennes man Uria miste livet (2 Sam. 11–12). När livet är lyckosamt är det som lättast att fastna i frestarens snaror! Gud ogillade vad David gjort och profeten Natan lät honom förstå det. David kom i djup samvetsnöd och erkände utan omsvep. Se Ps. 51 (jfr Ps. 32). Han fick lära känna sin egen synd men också Guds nåd och barmhärtighet.

De sista 20 åren av hans tid på tronen präglades i hög grad av

problem och motgångar, uppror och missnöje. David dog efter 40 år på tronen, cirka 70 år gammal.

FÖRSTA OCH ANDRA KUNGABOKEN:

Avfall och undergång

Kungaböckerna omfattar en tidsrymd av ungefär 400 år, från kung Davids död 970 f.Kr. till Sydrikets undergång 586 f.Kr. Böckernas författare är inte namngiven. Men det har varit en gudfruktig man, som velat skildra skälen till den stora katastrof som inträffat med folket. Han har funnit orsaken i folkets förhållande till Herren. Avfallet från Herren, först hos kungarna och sedan hos folket, ledde till undergången.

BÖCKERNA KAN DELAS IN I TRE PERIODER

- Salomos regering, 970-932 f.Kr. (1 Kung. 1-11).
- Det delade rikets historia fram till Nordrikets fall, 722 f.Kr. (1 Kung. 12 – 2 Kung. 17).
- Sydrikets fortsatta historia till dess fall, 586 f.Kr. (2 Kung. 18–25).

SALOMOS TID

Salomo befäste det mäktiga rike han tagit över efter sin far. Han var vida känd för sin rikedom och sin vishet och det var han som lät bygga det betydelsefulla templet. I huvudsak var hans tid på tronen präglad av fred och stabilitet. Mot slutet av hans regering vände det dock. Dels avföll han från Herren, dels växte det fram ett missnöje underifrån p.g.a. de tunga ekonomiska bördor han lagt på folket för att få råd med sina byggnadsprojekt och sitt luxuösa liv.

Riket delas

Då Salomo dött, delades riket. När det visade sig att hans son Rehabeam ämnade förvärra skattetrycket, samlades de tio nordliga stammarna kring en egen kung, Jerobeam, och tudelningen av riket var ett faktum – Israels rike i norr och Juda rike i söder.

Kungaböckerna berättar de båda rikenas historia parallellt och om vartannat, och det kan vara svårt att hålla isär dem. Under de 200 år då båda rikena existerar lever de först i öppen fiendskap, senare i fredlig samexistens och tidvis t.o.m. i direkt allians.

NORDRIKETS HISTORIA

Israels rikes historia skildras mest utförligt. Det skönk djupare i sitt avfall än Juda. Jerobeam bröt direkt med kulten vid templet i Jerusalem och upprättade i stället religiösa centra i Dan och Betel. Snart tilläts den feniciska naturreligionen med dyrkan av Baal och Astarte tränga undan tillbedjan av Israels Gud.

Sedan följer en invecklad 200-årig historia, under vilken sju olika dynastier och 19 kungar avlöser varandra – alla med det gemensamt att de inte följde Herren. Detta trots att Herren sände flera profeter till Nordriket (Elia, Elisa, Hosea, Amos, Joel, Obadja och Jona). Men deras varningar nonchalerades och Assyrien fick verkställa Guds dom. Riket föll och folket deporterades till Assyrien för att aldrig vända tillbaka. De tio stammarna försvann ur historien.

SYDRIKETS HISTORIA

Juda rikes historia är mindre komplicerad. Under 400 år satt Davids ätt vid makten och totalt hade riket inte mer än 20 regenter. Även i Sydriket trängde avgudadyrkan in, men i Juda avlöstes de dåliga kungarna av flera regenter som försökte få folket att vända åter till Herren. Två goda kungar utmärkte sig särskilt – Hiskia och Josia. Men deras försök till reformation gick aldrig på djupet hos folket, och folket vände sig med tiden alltmer från Herren och drabbades till sist av hans dom. Juda besegrades av Babylonien och den babyloniska fångenskapen tog vid. I tre omgångar fördes merparten av folket bort (606, 597 och 586 f.Kr.). Jerusalems murar bröts ner och templet förstördes.

De profeter som verkade i Juda var Jesaja, Mika, Nahum, Sefanja, Jeremia, Habackuk och Hesekiel.

EFTERTANKE

Vid läsningen av Kungaböckerna når oss en varning, ett väckelserop om att inte vända Herren ryggen och ha andra gudar vid sidan av honom.

FÖRSTA OCH ANDRA KRÖNIKEBOKEN:

Håll fast vid Guds löfte

Krönikeböckerna präglas av att de står sist i den hebreiska Bibeln. Detta verks första del greppar i släkttavlans form hela historien från Adam till dem som lever i Juda Rike ungefär år 400 f. Kr. Budskapet i en svår identitetskris är: Kom ihåg att ni hör hemma i Guds utvalda folk och är arvtagare till de löften era fäder fått!

INNEHÅLL

Bokverkets andra del handlar om hur de två bärande institutionerna i folkets liv byggs upp: Davids kungadöme med dess messianska undertoner (1 Krön. 17:4–14) och Jerusalems tempel, som har löfte med sig om förlåtelse och bönhörelse (2 Krön. 7:12–22), och som Salomo får bygga.

Vi får intressanta inblickar i Davids stora engagemang för tempelbygge och gudstjänst samt en ovanligt rik bild av gudstjänstens höghet och skönhet.

Den tredje delen handlar om vikten av att hålla sig till Guds Ord och löfte i tillit och lydnad.

Ingen levande gemenskap kan fungera utan ömsesidighet. Gud sänder sina profeter för att påminna folket om vad förbundet med honom ger och kräver. De uppenbarar hans vilja i konkreta situationer och kallar folket tillbaka till Gud när de tagit livet i egna händer.

Kring templet ska de samlas för att tillbe och lovsjunga hela tillvarons Herre – han som också är historiens Gud. När de hjälplösa inför övermäktiga fiender ber: Vi förmår ingenting mot denna stora skara ... till dig är våra ögon vända... får de höra: Frukta inte ... striden är inte er utan Guds (2 Krön. 20:12–14). Den ogudaktige kung Manasse fick uppleva att omvändelsens väg tillbaka inte

var stängd. Han blev mottagen och återupprättad. Uppriktig bön som griper tag i Guds löften lämnas aldrig ohörd.

Budskap En liten judisk folkspillra kämpar kring år 400 f. Kr. för sin existens i en orolig värld. Under stora svårigheter har de byggt upp ett enkelt tempel och fått landet i brukbart skick. De är till sin sorg lydfolk under främmande makt. De ska veta att de trots historiens omvälvningar är Guds utvalda folk. Förbundet med honom vilar på hans godhet och oföränderliga vilja, ... hans nåd varar i evighet (1 Krön. 16:21). Exilen i Babel, som var en fullmogen frukt av generationers avfall, ligger nu bakom och Gud ger av nåd en ny början under enklare förtecken. De ska inte jämföra med fornstora dar utan söka Gud (2 Krön. 11:16), ödmjuka sig (2 Krön. 12:6) och tjäna honom med hängivet hjärta (1 Krön. 29:9). De äger Guds nåd och löfte och får i svårigheten hålla fast vid det faktum att med oss är en som är större (2 Krön. 32:7). De får inte heller tappa bort den glada förväntan på att Gud kan ingripa och oväntat röja väg (2 Krön. 29:36).

Vi, som lever i en kultur där kristendomen tycks vara på reträtt, behöver inte tappa modet när institutioner rasar samman och förändringar sker. Vår uppgift är att fästa blicken på Kristus och vara honom trogna. Hans Ord gäller, hans löften håller och hans kärlek ska bära oss hela vägen. Håller vi oss bara till honom i tro och kärlek ska vi finna öppningar och bli vittnen om hans verklighet och tecken till hopp i en förvirrad och omvälvande tid.

ESRA OCH NEHEMJA:

Guds folks uppbyggelse och förnyelse

Dessa två böcker hör nära samman och utgör en bok i den hebreiska Bibeln, de har också mycket gemensamt med Krönikeböckerna.

Bakgrunden är att Israel förlorat sitt land och sin frihet. Folket befinner sig i exil i Babylonien. Jerusalem och templet är lagt i ruiner. Davids kungadöme har upphört och landet ligger i stort sett öde. Guds folk har drabbats av en gudomlig dom.

Plötsligt tvärvänder historien. Det mäktiga babyloniska världriket skjuts i sank och perserkungen Kores träder in på historiens arena. Han har en annan policy. Han inser att det är bra att ha ett lojalt Juda på gränsen till Egypten och i sitt edikt år 538 ger han judarna tillåtelse att återvända och bygga upp sitt tempel.

ÅTERVÄNDANDE

En del judar tar vara på möjligheten, de ser det som en Guds kallelse att återvända och bygga upp landet de en gång fått av Gud. De ska nu tillämpa sin tro i en ny situation som en liten folkgrupp i skuggan av en världsmakt.

Viktiga ledare med kärlek till Guds Ord och hjärta för folkets nöd framträder. Esra, en skriftlärd präst, träder fram som det andliga livets reformator, och hovmannen Nehemja blir på den persiske kungens uppdrag en betydelsefull ledare.

VIKTIGA HÄNDELSER

Ungefär 50 000 judar återvänder under Serubbabblers och Jesusas ledning för att bygga upp templet och sätta igång gudstjänsten. Det går trögt och först efter uppmuntran av profeterna Haggai och Sakarja blir arbetet färdigt och templet kan invigas år 516 (Esra 1–6.)

På 450-talet kommer Esra till Jerusalem med en mindre grupp judar. Han hjälper folket att göra upp med försummelse och för syndelser och att finna en rätt inriktning på livet. Det är en smärtsam process, men nödvändig om livet med Gud ska bevaras friskt. (Esra 7–10.)

Nehemja återvänder för att bygga upp Jerusalems murar. Detta förverkligas tack vare en gemensam arbetsinsats, trots hårt motstånd från fientliga krafter och så kan den heliga staden befolkas (Neh 1–7).

Även i Neh. berättas om Esra, som stödd av Nehemja leder en reformation, nu inriktad på det inre livet och gudsgemenskapen. Denna leder till att förbundet med Gud förnyas. Lägga märke till den innehållsrika tack- och bekännelsebönen som återberättar en stor del av den gammaltestamentliga historien. (Neh. 8–12.)

TIDLÖSA SANNINGAR

Böckerna påminner om sådant som är giltigt än i dag, nämligen att

- Guds löften står fast trots människors svek. Han leder historien mot bestämda mål. Han påverkar kungar, uppväcker ledare åt sitt folk. Observera det återkommande uttrycket ”Guds goda hand”.
- Gud handlar med de sina genom sitt Ord. Han undervisar, ger vägledning och sätter hjärtan i brand.
- Guds folks uppbyggelse förutsätter gemensamt engagemang, uthålligt arbete och kamp mot starka motkrafter som med hot och list och vill störa, förta modet och riva ned.
- Förnyelse, som innebär att vända åter till Gud och livets friska källflöden, är nödvändig om det andliga livet ska bevaras friskt och starkt.

ESTERS BOK: En bok om Guds möjligheter

Denna bok förflyttar oss till det väldiga persiska världsriket. I huvudstaden Susan vid gränsen mellan nuvarande Iran och Irak residerar kung Ahasveros i orientalisk ståt och prakt. Han är mera känd under sitt grekiska namn Xerxes (486–465 f.Kr.). Mitt i denna så annorlunda tid och kultur finns också de judar som valt att leva kvar i exil, även sedan kung Kores erbjöd dem att återvända hem år 538.

De har relativt goda yttre livsvillkor men upplever också trycket från en omvärld som inte bryr sig om Israels Gud. Plötsligt kan de tvingas välja mellan trohet mot Gud och lojalitet mot ledare som har gudomliga anspråk. De uppfattas som lojala samhällsmedborgare i ena stunden, som rikets fiender i den andra, bara därför att lojaliteten mot människor har en gräns. I Esters bok får vi följa en sådan kris och vad som blir resultatet av den. Den blir till ett uppvaknande för judarna och Israels Gud blir ärad och eftersökt också av många andra.

Karaktärerna i boken fascinerar. Den på en gång mäktige och svage kungen, den karriärlystne Haman, den gudfruktige och rakryggade juden Mordokai och hans fosterdotter, den sköna Ester, som oväntat blir drottning och plötsligt ställs i en svår valsituation. Mönstret i denna spännande bok är: dödshot – vändpunkt – räddning.

Som en följd av dessa händelser firar man bland judarna än i dag Purim-festen, som är en glad och karnevalsliknande fest.

BUDSKAP

Esters bok är högklassig litteratur, fylld av dramatik och humor. Trots att Guds namn inte nämns en enda gång, är Gud i högsta grad närvarande. Han leder och länkar sitt folks öde, ofta på ett fördolt sätt. Gud är historiens Gud. Han har makten och dömer

ondska och högmod, ibland redan här och nu. Han har omsorg om sitt folk. Ester, bokens huvudperson, som efter kamp och bön modigt sätter sitt liv på spel, för att rädda sitt folk, påminner oss om Jesus Kristus.

Boken har budskap till oss kristna idag. Vi har mäktiga intressen mot oss. De kan kräva anpassning: Böj er för folkviljan – den står över allting, den har alltid rätt! Läget tycks skärpas allt mer och krisen närma sig. Vi känner oss så hjälplösa och tillbakaträngda. Kom ihåg: Gud har allt i sin hand också i dag. Det är honom vi ska lita på och vänta oss allt gott av. På kort sikt kan det kosta något, men i det långa loppet kommer det att visa sig vara det enda rätta. Han är Gud och hans möjligheter tar aldrig slut.

Under livets gång sätts vår lojalitet mot Gud på prov. Kanske är det så att krisen med dess lidande är enda vägen till framgång för Guds sak, både i våra egna liv och i kyrkans liv? På andra sidan krisen kan förutsättningarna visa sig vara helt annorlunda.

UTMANING

- Vågar du lita på Gud och hans ledning?
- Vill du vara trogen mot Kristus som Mordokai var trogen sin Gud?
- Är du beredd att som Ester våga något för din Herre och hans folk?

GTs poetiska böcker

PSALTAREN: Alla tiders bönbok

Psaltaren skrevs under lång tid fram till århundradena före Jesu födelse. Författare är bl.a. David, Asaf, Koras söner, Salomo och Mose. Boken började sammanställas på 500-talet f.Kr. för att användas i gudstjänsterna i det återuppbyggda templet.

På Jesu tid fanns det som vi kallar Gamla testamentet, nämligen Lagen, Profeterna och Skrifterna. Psaltaren var den främsta boken i Skrifterna och var uppdelad i fem böcker för att knyta an till Moseböckernas antal. Den indelningen gjordes ett par hundra år f.Kr. och har sin grund i att man ville läsa Psaltaren i fem omgångar under olika perioder i gudstjänsterna. Bibelläsningens plan tar oss nu igenom den första boken, psalmerna 1–41, innan den fortsätter med Josua bok.

PSALTARENS INNEHÅLL

Psaltarens innehåll är mycket rikt och mångskiftande och ger uttryck för nästan alla tankar och stämnings lägen som kan finnas hos en människa. Jubel och fröjd, som lyfts fram inför Herrens ansikte. Men också mycket av klagan, oro, djup förtvivlan och syndanöd. Detta, och allt där emellan, får vi gå med till Gud i bön! Men Psaltaren hjälper oss inte bara att sätta ord på det som kan finnas i våra egna hjärtan – den låter oss också se in i Guds hjärta. Han är den som svarar på våra rop, räddaren i all slags nöd.

MESSIANSKA PSALMER

Flera psalmer kallas ”messianska”. Det är psalmer som enligt Nya testamentet och kyrkans stora lärare handlar om och syftar fram mot Messias, Jesus Kristus. Flera exempel hittar vi redan i den första delen, se Ps. 2, 8, 16, 22, 24 och 40.

ATT LÄSA PSALTAREN

Jesu deltog regelbundet i synagogans gudstjänster och varje dag inleddes med Hallelujá-psalmerna, nr 145–150. I gudstjänsten bekände man också sin synd med någon av botpsalmerna, nr 6, 32, 51 och 130.

Varje veckodag lästes återkommande samma psalm, nämligen sön. nr 24, måndag nr 48, tisdag nr 82, onsdag nr 94, torsdag nr 81, fredag nr 93 och lördag nr 92.

Genom hela kyrkans historia har Psaltaren betts dagligen, vid bestämda tider flera gånger om dagen, enligt den s.k. Tidegården.

När du läser Psaltaren: låt psalmernas ord bli dina ord – din bön och tillbedjan – inför den levande Gudens ansikte!

JOBS BOK: Lidandets frågor

Jobs bok brottas med en svår fråga som följt Guds barn i alla tider: Varför drabbas vi av lidanden?

Boken är till största delen skriven på mästerlig poesi (kap. 3:1–42:6), men den inleds (kap. 1–2) och avslutas (kap. 42:7ff) med en ramberättelse på prosa.

JOB UTSÄTTS FÖR LIDANDE

Först presenteras den rättfärdige Job. Mycket tyder på att han var ungefär samtida med Abraham. Han var from, god och enormt rik. Men så träder Satan, Åklagaren, fram inför Gud och får tillstånd att pröva Jobs tro och gudfruktiga liv. Skulle dennes tro bestå även om han utsattes för prövning? Var hans gudsfruktan osjälvisk?

Nu tas det mesta ifrån Job. Han förlorar sin rikedom, sina söner och döttrar. Ensam drabbas han av en sjukdom som drar skam över honom.

I SAMTAL MED VÄNNER

Tre vänner kommer för att trösta. De visar ett äkta engagemang – i sju dagar sitter de tysta, bestörta. Men så brister Job ut i en klagolåt. Hellre skulle han vilja vara död än leva. Nu följer (kap. 3–31) en dialog återgiven i poesi mellan Job och hans vänner. I tur och ordning tar Elifas, Bildad och Sofar till orda. Var och en bemöts med ett försvarstal av Job. I nästan tre fulla ronder förs dialogen (Sofar tar bara till orda två gånger). Vännerna försöker överbevisa Job om att han själv är orsak till det lidande som drabbat honom. De menar utifrån sin obibliska vedergällningslära att lidandet alltid är resultat av någon konkret synd, som Job nu måste bekänna. Men Job försvarar sig och menar sig lida orättvist. Han jämrar sig och blir bitter. Han klagar inför Gud, ja, t.o.m. anklagar Gud.

I kap. 32–37 kommer så en fjärde vän, Elihu, in i bilden. Till

skillnad från de andra har han en del god vägledning att ge. Han sysslar inte så mycket med lidandets orsak utan pekar på ett viktigt syfte: Lidandet kan få oss att mera lyssna till Guds röst, bekänna synd och föra oss närmare honom. Elihu avslöjar också Jobs högmod. Ingen människa är rättfärdig – inte ens Job! Han bör inte tro sig ha rätt gentemot Gud. Gud är alltid rättvis, även då vi tvivlar på det! Job svarar faktiskt inte Elihu. Han tiger.

GUD SVARAR JOB

Så tar Gud själv till orda för första gången! (Kap. 38:1–42:6.) Nu skall väl ett uttömmande svar på alla frågor kring lidandet komma? Men – gåtan får ingen lösning! Inte med ett ord berör Gud Jobs svåra situation! I stället ger han en lång beskrivning av skapelsens skönhet, som avslöjar Skaparens makt och härlighet och människans ringhet.

Det märkliga är att detta faktiskt blir till hjälp för Job. Överväldigad anar han nya ting om Gud. Ödmjukt lägger han logiken och sina varför åt sidan. Han har ju fått möta Gud sådan han verkligen är – vår Förlossare, som lever.

Job ångrar sig och tar tillbaka sina anklagelser. Gudsmötet lär honom att lita på Herren, även när han ställs inför det oförklarliga. Övertygad om Guds makt och godhet behöver han inte tillgång till lösningen på lidandets problem. Job har ju lärt känna honom, som till sist – trots allt – ska visa sig ha haft allting under kontroll. Själv kan Job inte förstå lidandet, men i Guds perspektiv finns svaren, dolda för människan men klara för Gud. Så även om gåtorna för hans egen del förblivit olösta, vågar han nu lägga sitt liv i Guds hand, med förtroende.

Boken slutar med Jobs upprättelse. Han får igen dubbelt så mycket som han förlorat.

ORDSPRÅKSBOKEN: Visdom i praktiken

Ordspråksboken är egentligen en sammanställning av flera mindre böcker. Till stor del är det ordspråk av Salomo som är samlade i boken. Gamla testamentet talar ju på flera håll om att Salomo ägde stor vishet, en gåva från Gud, och att han diktade mängder av ordspråk, 3 000 stycken (1 Kon. 4:32). Troligen är det en del av dem vi kan läsa i Ordspråksboken. Boken innehåller två samlingar av ordspråk, som uppges härstamma från Salomo (10:1–22:16 samt 25:1–29:27, 375 respektive 126 stycken).

Men i Ordspråksboken finns också andra ordspråk än Salomos. Boken avslutas med ordspråk av Agur (30:1–31) och Lemuel (31:1–9). Mellan de två avsnitten med ordspråk av Salomo återfinns ”de visas ord” (22:17–24:34). Författarna till dessa delar är för övrigt okända.

GRUNDTANKEN

Boken börjar med en lång inledning (kap. 1–9). Där anges syftet och den grundton som sedan ljuder genom hela boken. Ordspråken liknar mycket andra samtida, allmänmänniska samlingar av ordspråk, men där finns en avgörande skillnad: Annan visdomslitteratur sätter inte visdomen i relation till Gud, men Ordspråksboken hävdar att visheten består i att lära känna Herren. Herren är själv Visheten (kap. 8): Jag är förstånd ... Den som finner mig, han finner livet (v. 14, 35). Visheten blir vår genom att vi fruktar Herren (1:7, 9:10). Att i allt räkna med honom och göra hans vilja – det är verklig vishet! Motsatsen till vishet är att leva i synd, mot Herrens vilja.

Annars sysslar inte Ordspråksboken med djupare frågor kring tillvarons gåtor. Den ger i stället vardagsnära och praktiska råd och levnadsregler att följa för den som älskar Gud. Visdomsorden berör så gott som alla livets områden. Gud bryr sig om alla delar av våra liv – tron tar sig verkligen praktiska konsekvenser i det dagliga livet!

Någon har sagt att vad Psaltaren är för det inre troslivet, är Ordspråksboken för det yttre, praktiska kristna livet.

ORDSPRÅKENS KARAKTÄR

Liksom Psaltaren är många av ordspråken skrivna med s.k. parallellismer (typiskt för diktandet i GT). En sådan består av två satser, där den andra svarar mot den första – antingen så, att den andra satsen för tankegången vidare, eller så, att den visar på det motsatta förhållandet, eller så, att den uttrycker precis samma sak som den första (jmf. 16:3, 10:28 och 16:20).

Men visdomen förmedlas i Ordspråksboken inte bara i ordspråkens form. I en del avsnitt är det mer fråga om korta, kärnfulla förmaningstal.

VISHETEN PERSONIFIERAD

I ett avsnitt antar Visheten personliga drag, 8:1–36. Visheten beskrivs inte bara som en egenskap hos Gud utan uppträder närmast som en person, som beskriver sitt eget väsen, sin karaktär och sina gåvor samt sina relationer till människan. Visheten talar om sitt förhållande till Gud Fader och skapelsen. I mycket känner vi igen NTs beskrivningar av Sonen, Jesus. Många av Vishetens utsagor påminner också om Jesu egna utsagor i evangelierna (jämför särskilt med Johannesevangeliet). Alltsedan fornkyrkans dagar har kristna därför varit övertygade om att det är den andra gudomspersonen, Jesus, som talar i detta avsnitt.

ETT TIPS

Många av vishetsorden i Ordspråksboken har motsvarigheter i NT. Se parallellställena. Slå upp dem – ofta är det intressant att jämföra. NT fångar upp GT, men med Jesus kommer samtidigt något nytt och mer.

PREDIKARENS BOK: Vad är meningen med allt?

Predikarens bok betraktar livet och frågar: Är det någon mening med att leva? Allt vi kan vinna på jorden – ofta genom möda och slit – vad är det egentligen värt? Allt är ju förgängligt och flyktigt. Det förgås. Uttrycket ”Förgänglighet och åter förgänglighet” återkommer nästan 40 gånger i boken.

LIVET I BACKSPEGELN

Vem författaren är nämns inte uttryckligen i boken men troligen är predikaren kung Salomo. Tydligt är i varje fall att författaren prövat på det mesta av vad livet då – och nu! – kan bjuda på. I predikaren möter vi en gammal man, som blickar tillbaka på livet. Han beskriver hur han sökt meningen i olika ting under livets gång, och gång efter gång uttrycker han de slutsatser han nu drar på sin ålders höst.

ETT JAGANDE EFTER VIND

Predikaren har verkligen sökt meningen i det mesta: i sin status som kung, i rikedom, i allt man kan skaffa och göra för pengar, i att lägga all kraft på hus och trädgård, i att ägna sig åt kvinnor, mat och vin. Slutsatsen är: Allt är förgängligt och ett jagande efter vind! Inte heller förvärvandet av kunskap och vishet ger mening – tvärtom! Ingenting av detta ger själen mättnad (6:7). Lagg märke till hur mycket i meningssökandet som kretsar kring predikaren själv (räkna exempelvis alla ”jag” och ”mig” i kap. 2). Vi finner inte livets mening, så länge vi är upptagna med oss själva!

MENINGEN

Vad är det då som gör livet värt att leva, som sätter in det i dess rätta sammanhang? Jo, svaret antyds och ges lite här och var i boken (3:13–14, 3:17, 5:17–18, 7:14–15, 7:19, 8:12–13, 8:15, 11:9,

12:1): Människan måste relatera sitt liv till Gud: tänka på sin Skapare (12:1) och leva efter hans bud. Eller som det uttrycks Ps. 62: *Endast i Gud har du din ro, min själ!* I Predikarens sista vers dras slutsatsen: *Frukta Gud och håll hans bud, det hör alla människor till. Ty Gud skall föra alla gärningar fram i domen, med allt som är fördolt vare sig det är gott eller ont* (12:13–14).

Den som fruktar och älskar Gud får och kan – med ett evighetsperspektiv – ur hans hand ta emot det som livet har att bjuda på, glädja sig över det och förvalta det med ansvar inför honom.

Ett liv i gudsfruktan ger inte svar på alla frågor, men det ger oss ro att vila i det som är, att det är i Guds händer. Vi ser inte alla sammanhang, men vi vet att Gud gör det (3:13f, 3:17, 5:17–18, 7:14–15, 8:15).

ANGELÄGEN SLUTSATS

I vår tid har samhället och de flesta människor vänt Gud och hans Ord ryggen. Alltsedan 1700-talet, då hon i upplysningens spår började lämna tron på en levande och personlig Gud, har ”den moderna människan” likt predikaren sökt och sökt överallt. Men inte i något har hon funnit meningen med livet.

Människor lever som om meningen skulle finnas i vad man kan köpa eller göra för pengar – men allt sådant betyder något, bara så länge man inte har det. När man fått det, finner man: det gav inte livet mening! Sökandet utan Gud har misslyckats – i dag, liksom på predikarens tid. Tristess, tomhet, likgiltighet och ångest härskar nu i djupet av många människors inre. Människan utan Gud mår inte bra!

Predikarens uppmaning är synnerligen angelägen: *Tänk på din skapare, frukta Gud och håll hans bud, det hör alla människor till!*

HÖGA VISAN: Den stora kärleken

Höga Visans hebreiska namn betyder ”Sångernas sång” och av tradition (grundad på flera goda skäl) tror man att den är skriven av Kung Salomo.

DUBBELTYDIG

Höga Visan är en litterär pärla, så långt är alla överens. Men hur ska den tolkas och förstås? Där går meningarna isär. Somliga menar att den ’bara’ är en historisk skildring av en man, som finner sin brud. Andra menar att den ska förstås helt och hållet allegoriskt: Man anser då att Höga Visan egentligen handlar om kärleken mellan Herren och Israel samt församlingen (läst med kristet perspektiv).

Den tolkning som väl i dag är den vanligaste bland bibeltrogna bibelutläggare är den historisk-typologiska. Den vann hävd under 1500-talet och ger rättvisa åt diktens ’dubbeltidighet’; åt såväl den faktiska berättelsen som dess djupare syfte. Enligt denna rimliga tolkning bygger Höga Visan på en verklig historisk tilldragelse mellan en man och en kvinna och deras kärlek – något som Bibeln inte ser ner på, tvärtom.

Kung Salomo (troligen) har under en av sina resor i Libanons bergstrakter (bruden var från Sulem, 6:12) fattat kärlek till en fattig lantflicka med ovanlig skönhet. Hon blir utvald till hans brud, och det är kärleksförhållandet dem emellan som skildras.

Detta är emellertid inte diktens enda och egentliga syfte. Kärleksförhållandet mellan mannen och kvinnan är en förebild till Kristi ännu rikare kärlek till sin församling (och Herren och Israel i GT). Inte så att varje detalj i skildringen har en symbolisk innebörd, men väl de större dragen. I Bibeln är detta inte något unikt för Höga Visan, att förhållandet mellan man och kvinna får fungera som en bild för Guds kärlek till sitt folk – se exempelvis 3 Mos.

20:5ff, Jes. 54:4ff, Hosea 2, Ef. 5:25ff, Upp. 19:7ff.

Genom den typologiska tolkningen öppnar sig Höga Visans budskap. Dels handlar den om det fina i den kärlek som Gud lagt ned mellan man och kvinna, dels och framför allt handlar Höga Visan – som allt i Skriften – om Jesus!

ÄLDRE KAPITELRUBRIKER

I Karl XII:s Bibel är detta åskådliggjort i kapitelrubrikerna. Läs gärna Höga Visan med dem i åtanke:

kap. 1: ”Kristi samtal med sin kära brud, det är hans heliga församling”

kap. 2: ”Församlingen gläder sig över Kristi närvaro, beskydd och tröst”

kap. 3: ”När Kristus fördöljer sig varder hans församling bedrövad”

kap. 4: ”Kristi brud är dägelig och utan fläck” (Dägelig = skön, vacker)

kap. 5: ”Församlingen bliver käriligen tilltalad av Kristus”

kap. 6: ”Församlingen prisar Kristi välgärningar”

kap. 7: ”Kristus beprisar ytterligare sin församlings dägellikhet”

kap. 8: ”Församlingen trängtan efter Kristus”.

VÄRDEFULL BOK

Tyvärr har Höga Visan i vår tid kommit att försummas – där finns ljuvliga uttryck för evangelium! Förr användes denna bibelbok mycket i förkunnelse och psalmdiktning. Ett tecken på hur högt den värderades är orden på C.O. Rosenius gravsten, hämtade från Höga Visan 1:5: ”Svart är jag, dock är jag täck.” (I Sv. Folkbibeln är versen översatt: ”Mörk är jag, men vacker”.) Svart och mörk i mitt eget inre, men klädd i Jesu rättfärdighets vita dräkt, är jag i hans ögon ren!

GTs större profetböcker

JESAJA BOK: Gamla testamentets evangelist

Vad gjorde Gamla testamentets profeter? De förutsade framtiden med Guds hjälp – men detta är inte hela sanningen; de var snarare förkunnare än förutsägare. Deras förkunnelse kunde gälla både nuet och framtiden. De förkunnade budskap som de fått från Herren och det innehöll ofta både dom och tröst. Dom över falsk gudstro, ogudaktighet och orättvisor och räddning för den som vänder om till Herren.

Jesaja är ofta räknad som den främste bland profeterna och hans bok är den bok i GT som citeras mest i NT.

FÖRKUNNELSE I TIDEN

Jesaja blev kallad till profet när Ussia var kung i Juda, på 730-talet f.Kr. Han verkar ha varit av förnäm släkt och rörde sig vid hovet i Jerusalem. Han var verksam under fem konungars tid: Ussia, Jotam, Ahas, Hiskia och Mannase.

De båda första kungarna bekände sig till Herren och ”gjorde vad rätt var i Herrens ögon”. Men Ahas förledde folket till avgudadyrkan och moraliskt förfall. För att stå emot grannfolken sökte Juda under Ahas tid hjälp hos den assyriske kungen och blev ett assyriskt lydrike. Under Hiskia, som återupprättade gudstron i Juda, blev landet åter självständigt en tid innan Assyrien tvingade det att återigen bli ett lydrike. I denna situation tog Juda kontakt med Egypten, vilket ledde till att den assyriske kungen Sanherib

belägrade Jerusalem, men utan att lyckas inta staden.

Det är under dessa skiftande situationer som Jesaja delger Herrens ord till folket, ibland dom, ibland tröst – beroende på vad situationen kräver.

BOKENS INDELNING

Kapitlen i boken tycks inte komma i kronologisk ordning. I stort kan man dela upp Jesaja bok i tre delar:

- Profetior om dom (1–35)

I de första 12 kapitlen faller domen över Juda och Jerusalem. De ska genom den assyriska kungen straffas för sin ogudaktighet, men domen är inte definitiv. Folket som helhet har lämnat Gud men en rest, en kvarleva, skall vända sig till Herren och bli räddad. Redan i dessa kapitel anar man att Jesaja också talar om en fullkomligare räddning genom en bestämd person, knuten till Sion (Jerusalem), Fridsfursten av Davids ätt, Messias – Jesus (7:14, 9:1–7, 11:1–9).

I de följande kapitlen gäller många av domsprofetiorna de omgivande folken (t.o.m. över hela världen). Här och var bryter hoppfullare profetior fram med löften om upprättelse.

- Ett historiskt avsnitt (36–39)

Kapitel 36–39 motsvarar 2 Kung. 18–20 och 2 Krön. 32. De handlar om hur Jesaja förmår Hiskia att lita på Herren när stormakterna i nordöst belägrar och hotar Jerusalem.

- Profetior om frälsning (40–66)

Denna del kallas Trösteboken, och gör verkligen skäl för namnet. Under läsningen av den första delen av Jesaja bok är det svårt att förstå varför han ibland kallas Gamla testamentets evangelist. Men nu tonar hoppet fram.

Situationen för profetiorna är den babyloniska fångenskapen (en

följd av folkets avfall från Herren) som skulle bli verklighet 100 år efter Jesajas död, på 500-talet. Kap. 40–48 skildrar att folket skall befrias från den kommande fångenskapen, kap 49–57 visar på en ännu större frälsning som skall komma hela världen till del, även hednafolken, genom Herrens tjänare (syftar på Messias, Jesus – se särskilt kap. 53!) och kap. 58–66 skildrar till sist Israels och världens fulländning och härlighet, den nya världen (evighetshoppet).

JEREMIA BOK: Den äkta fromheten

Jeremia verkade som profet under de fem sista kungarna i Juda (Sydriket), från Josias 13:e regeringsår (627 f.Kr.) till Jerusalems fall och den babyloniska fångenskapen år 586 f.Kr. Han var alltså profet under de sista 50 åren av Juda rikets historia – en våldsam brytningstid, då de båda tidigare stormakterna Assyrien och Egypten fick se sig besegrade av den uppseglade nybabyloniska världsmakten.

BUDSKAP OM DOM

Jeremia kallades till profet som mycket ung; kanske var han i 18–20-årsåldern (kap.1). Han började verka under kung Josia. Dennes försök att reformera det religiösa livet och rensa bort den dyrkan av främmande gudar som tidigare kungar infört var just påbörjade. Men Jeremia var rädd att reformationen endast skulle leda till en ytlig förändring, utan omvändelse på djupet hos den enskilde. I försiktiga ordalag förde han fram sin kritik (kap. 2–6). Bristerna i Josias reformation visade sig också efter hans regeringstid. Det religiösa förfallet tog ny fart, och då började Jeremias domsförkunnelse på allvar (kap. 7ff).

Jeremia kom att bli illa omtyckt av så gott som alla (se kap. 26). Han saknade andligt liv bakom folkets yttre religiösa fasader. Det är i hjärtat omvändelsen och förnyelsen måste börja, men människornas hjärtan var alltjämt vända bort från Herren. Om inte folket vände om till att höra och lyda Herrens ord skulle de komma under det babyloniska oket. Till sin bedrövelse fick Jeremia till sist se domen förverkligas. Hans land ockuperades av Babylonien, Jerusalem lades i ruiner och folket (dvs. det ledande skiktet) fördes bort i fångenskap.

Jeremia fick stanna kvar men tvingades senare av sina egna landsmän att flytta till Egypten. Babylonien fick fungera som Guds redskap för att rena gudsfolket.

BUDSKAP OM HOPP

Men Jeremia förkunnar inte bara dom utan även hopp. Han talar om att folket efter 70 års fångenskap i Babel skall få återvända (25:11-12, 29:10) och han är den förste i GT som talar om det nya förbundet (31:31-34). Hoppet knyts också till Messias, den kommande Frälsaren (17:25-26, 23:5-6, 33:16).

FÖREBILD TILL JESUS

En intressant sak med Jeremias bok är att den ger oss en stor mängd uppgifter om honom själv. Boken är en blandning av historia, biografi och profetförkunnelse. Därför får vi utöver själva förkunnelsen möjlighet att följa både Jeremias yttre livsöde och hans inre kamp. Med goda skäl kallas han ”tårarnas profet”. Det har sagts att Jesaja talade mycket om Jesus, medan Jeremia levde som Jesus. Jämför Jeremia med Jesus exempelvis vad gäller:

- den nöd Jeremia kände för folket
- det motstånd han mötte hos sina egna
- det lidande han gick in i. Han var t.o.m. beredd att gå i döden för att fullgöra den uppgift Gud hade sänt honom till (11:19, 26:15).

BOKENS INDELNING

Innehållet är i stort sett ordnat i tidsföljd (men inte helt konsekvent). Enklast delar vi in boken i före respektive efter Jerusalems fall.

- Före Jerusalems fall (kap. 1-39)
  - a) Profetens kallelse (kap. 1)
  - b) Omvändelsemaningar (kap. 2-29)
  - c) Profetior om befrielsen från Babel (kap. 30-33)
  - d) Skildring av Jerusalems belägring (kap. 34-39)

- Efter Jerusalems fall (kap. 40-52)
  - a) Förhållandena i Juda (kap. 40-42)
  - b) Landsflykten i Egypten (kap. 43-45)
  - c) Profetior om främmande, kringliggande folk (kap. 46-52).

KLAGOVISORNA: Den djupa smärtan

Det mesta talar för att Klagovisorna är skriva av profeten Jeremia, ”tårarnas profet”, under den svåra tiden efter Jerusalems fall, då den babyloniska fångenskapen tagit vid.

Av framställningen framgår att Jerusalem och templet måste ha ödelagts nyligen. Den fruktansvärda händelsen är fortfarande aktuell och levande för författaren när han skriver sina fem klagosånger.

Deras innehåll är i stora drag följande:

Kap. 1: Klagan över att Jerusalem fallit och övergivits.

Kap. 2: Orsaken till Jerusalems fall samt sorg över att templet rivits och gudstjänsten omöjliggjorts.

Kap. 3: Jämförelse med hur det tidigare varit. Bekännelse av gudsfrånvändhet och hopp om räddning. ”Herrens nåd är det att det inte är ute med oss.”

Kap. 4: Erkännande av att folkets synder orsakat nöden.

Kap. 5: De bortfördas nöd beskrivs. Bön om Guds förbarmande.

Fyra av sångerna är alfabetiska, dvs. versernas begynnelsebokstäver följer ordningen i det hebreiska alfabetet.

HESEKIEL: Herren är verkligen Gud

Profetboken Hesekiel påminner en del om Uppenbarelseboken i Nya Testamentet. Den är full av syner, bilder, symboler och tal. De ger liv och personlig prägel åt det profetiska doms- och tröstebudskapet, men det är inte alltid så lätta att förstå.

Hesekiel var samtida med bl.a. Jeremia och Daniel. Han hörde till den skara som fördes bort till Babylonien redan 597 f.Kr. (Deportationen skedde i omgångar: 606, 597 samt 586 f.Kr.) Det var först i Babylonien som Hesekiel fick profetuppdraget, vilket han sedan fullgjorde under 22 år.

De första sex åren av hans verksamhet låg i tiden före Jerusalems slutliga fall år 586 f.Kr. Då riktade han sin förkunnelse till de kvarvarande judarna i Juda rike. Genom en stark omvändelseförkunnelse försökte han få dem att vända sig från avguderiet till Herren (jmf. Jeremia). Men det hjälpte inte. Folket lyssnade hellre på falska profeter, som påstod att Herren accepterade att de dyrkade andra gudar vid sidan av honom.

Efter 586 f.Kr. ändrar Hesekiels förkunnelse karaktär. Han vänder sig nu till de judar som förts till Babel. De behövde tröst och vägledning. Juda folk riskerade att helt blandas upp med andra och utplånas. Därmed hotades Guds planer med egendomsfolket – ur Juda folk skulle ju Messias komma. Folket fick inte förlora tron på sin Gud och ersätta den med materialism och dyrkan av andra gudar. De fick inte tro att Jerusalems fall var ett uttryck för att fädernas Gud var maktlös och underlägsen hedningarnas gudar. Hesekiel hjälpte folket att förstå att historien är i Guds händer, och att folkets fångenskap var ett straff över deras synd. De ska tydligt få märka att Herren verkligen är Gud. Visserligen kommer fångenskapen att bli långvarig, men en dag ska folket, Juda och Jerusalem återupprättas.

När Hesekiel i andra hälften av boken visar på en ljus framtid,

är det uppenbart att han tänker på något mer än det kommande återvändandet från Babel. Han talar om den tid då världen ska nå sin fullbordan. Då väntar för Guds folk en perfekt, paradisk framtid utan någon brist!

Nyckelord: ”Ni skall inse att jag är Herren”, som upprepas ett 50-tal gånger hos Hesekiel.

Nyckelkapitel: Kap. 34 (Herren som den rätte herden) samt kap. 37 (de döda benen får liv).

Disposition: Boken kan lätt indelas i två delar – före och efter Jerusalems fall 586 f.Kr.

Kap. 1–3: Profetens kallelse. Kap 4–33:20: Domsboken (före 586 f.Kr.). Folkets synd beskrivs och domen förkunnas. Kap. 33:21–48: Trösteboken (efter 586 f.Kr.). Grannfolken döms. Åt Guds egendomsfolk utlovas upprättelse.

DANIEL: Herren är kung

Mäktiga imperier och omvälvande händelser bildar bakgrund till denna bok. Den unge Daniel och hans tre vänner rycks brutalt upp och förs till Babel redan år 605 före Kristus. De ska utbildas till ledare och statsmän i det nya världsríkets administration.

I en främmande kultur kommer de i svåra lojalitetskonflikter, men förblir trogna sin Gud. Ända fram till år 535 är Daniel verksam och får se det babyloniska riket avlösas av det persiska.

STRUKTUR

- Kapitel 1–6 utspelar sig vid hovet i den strålande världsmetropolen Babel. Daniel och hans vänner står med Guds hjälp fast i sin tro. De vägrar svika sin judiska identitet, samtidigt är de lojala så långt det är möjligt. De lever efter Mose lag och går modigt emot den mäktige kungens påbud när så behövs.

De får uppleva att Gud är nära och ingriper. Han välsignar dem med vishet och förstånd utöver det vanliga, han ger dem också oväntat beskydd i farans stund. Så blir de mitt i sin utsatthet vittnen om Israels Gud och hans makt, och orsak till att han blir ärad av många.

- Kapitel 7–12 innehåller Daniels syner. Här ändrar boken karaktär och ger spännande glimtar in i framtiden. Den blir apokalyptisk och uppenbarar sådant som ännu inte skett. Med förvånansvärd detaljrikedom uppenbaras framtida storpolitiska maktstrider. Mellan perser och greker först, och sedan det grekiska väldet sönderfallit i fyra delar berättas om rivaliteten mellan de egyptiska och syriska världena som fick makten över det lilla Juda. Här berättas i förväg om Antiokus Epifanes som, år 168 före Kristus, plundrade helgedomen i Jerusalem, förbjöd ett liv efter Mose lag och reste förödelsens styggelse på tempelplatsen, och som i Nya testamentet blir förebilden till det sista världsríkets övermodige kung.

Här ges också stärkande glimtar av den utlovade Messias ankomst, död och frälsningsverk. Ja, ända till historiens avslutning, då alla människor ska uppstå och Gud ska slutgiltigt göra upp med det onda och upprätta sitt folk, skådar Daniel.

BUDSKAP

I en situation där Guds folk lever under trycket av en främmande makt uppenbaras Guds makt och eviga Rike på ett särskilt sätt. Vi möter den världsliga maktens två ansikten. När den bär svärdet i Guds goda tjänst, då är det möjligt att leva i relativ harmoni och till och med göra karriär i statens tjänst.

Men makten kan också förvandlas till ett vilddjur, försöka likrikta människors tro och tanke och i övermod sätta sig upp mot Gud och förtrycka hans folk. Då måste man ta upp kampen, bereda sig på det lidande som troheten mot Gud kräver och hålla ut tills Gud själv ingriper.

Bokens hjärtpunkt är avsnittet om honom som ”liknade en människoson” i 7:13–14. Det är ett nyckelställe för Jesu självförståelse och livsgärning.

Människosonen, hans världsomspännande och eviga rike, är den positiva motbilden till vilddjuret med deras världserövrarambitioner. Människosonen tar sig inte makt utan den ges åt honom av Gud. Han regerar med kärlekens omsorg. I hans goda rike kan människor befrias, växa efter Guds vilja och bli det de är menade att vara – sanna människor. Hans rike är – liksom han själv – bestående.

Tolvprofetboken

Hosea, Joel, Amos, Obadja, Jona, Mika, Nahum, Habackuk, Sefanja, Haggai, Sakarja, Malaki

Vårt Gamla Testamente avslutas av tolv profeter, som verkar under tiden 750–400 före Kristus. Utgångspunkten är det ömsesidiga förbund som Gud ingått med Israels folk. När Israel överger gemenskapen med sin Gud, söker hjälp hos andra och inte följer hans bud utan går sina egna vägar, då sänder Gud profeter för att kalla dem tillbaka till sig. Om de inte lyssnar och vänder tillbaka kommer så småningom det nödvändiga straffet, helt i enlighet med förbundsbestämmelserna. På andra sidan katastrofen möts de dock åter av Guds uthålliga kärlek, som erbjuder upprättelse och nystart.

HOSEA

Först ut är profeten som talar som ingen annan om Guds kärlek. Han verkar i Nordriket vid mitten av 700-talet i en tid av expansion och välstånd. Myntets baksida är att folket glömmet Gud och hans vilja.

Kapitel 1–3 berättar om profeten, som får uppdraget att gifta sig med en sköka för att i sitt äktenskap illustrera förhållandet mellan Gud och Israel. Barnen ges namn som är allvarliga budskap från Gud till folket. I sitt eget liv får Hosea uppleva smärtan det innebär att bli sviken av den man älskar. När han förkunnar Guds vrede och kärlek har orden en klangbotten i hans eget liv. Israel, Guds älskade, som han investerat hela sitt engagemang i, ger sitt hjärta åt andra och sätter sitt hopp till avgudar, politiska makter och eget omdöme. Till Guds stora sorg.

Gud ger dock inte upp, utan kämpar om sitt folks kärlek. Han ska föra dem ut i öknen för att komma till tals med dem.

I kapitel 4–14 avslöjar profeten, med mästerligt språk och målande bilder, folket i dess stolthet och tro på sig själv. Inte minst prästerna har svikit sin uppgift och försummat att ge folket kunskap om Gud. Det svekfulla folket kallas att vända om till honom, som i sin vrede straffar dem. De erbjuds att fly från Gud till Gud och får det märkliga löftet om uppståndelse till liv inför Guds ansikte på tredje dagen.

Boken ger en gripande bild av Guds arbete och tålmod med sitt folk och av kampen i hans hjärta mellan vreden och barmhärtigheten. Gud är trofast. Hans sista ord är inte domens, utan upprättelsens. Han står fast vid sitt förbund, trots Israels svek, och kallar dem därför till omvändelse.

JOEL

Denna bok är svår att tidsbestämma. Det framgår att profeten är verksam i Juda och Jerusalem, att templet är i funktion och att riket hotas av en övermäktig fientlig invasion.

1:1–2:17 ger en livfull skildring av hur landet ödeläggs. Mänskliga åtgärder räcker inte till, bara Guds ingripande. Med starka bilder förmanar profeten sitt folk att ropa till Herren i sin nöd. Hjälpen finns endast hos honom, inträngande ljuder kallelsen: Vänd om till mig av hela ert hjärta med fasta, gråt och klagan.

2:18–3:21 innehåller Guds svar och knyter budskapet till begreppet ”Herrens dag”. Herrens dag är tiden för Guds ingripande, när han förgör det onda och upprättar sitt folk. Denna dag förbinds här hos Joel med mäktiga kosmiska händelser. På denna får Herrens vänner uppleva nåd och barmhärtighet, medan hans fiender drabbas av vrede och undergång.

Herren ska driva angriparna på flykten, rädda och förlåta sitt

folk, utgjuta sin Ande över dem alla oberoende av ålder och samhällsställning. Han ska välsigna landet och göra det fruktbart och överflödande. Var och en som åkallar Herrens namn, skall bli frälst, ljuder löftet.

Ett universellt perspektiv öppnar sig här, vilket apostlarna Petrus och Paulus så småningom tar fasta på. Petrus förklarar löftet om Anden som uppfyllt i och med Pingstdagens andeutgjutelse. Genom Kristi gärning är all den himmelska världens andliga välsignelse öppnad för Guds folk. I ljuset av denna frälsningsgärning är Herrens dag inte längre uteslutande den stora och fruktansvärda utan också den stora och härliga, som Petrus kallar den i sin pingstpredikan. En dag då Gud välsignar sitt folk.

AMOS

Vid mitten av 700-talet före Kristus är profeten Amos verksam i Nordriket. Det är en i yttre mening god tid med fred, välstånd och expansion.

Boken börjar med domsord, som går till storms mot grannfolken för hårdhet och kärlekslöshet, sedan riktas sökarljuset mot Israel. Som Guds förbundsfolk har de ett särskilt ansvar. Detta har de svikit.

I tre svidande strafftal kritiseras sociala orättvisor, egoism och en gudstjänst som endast är ett yttre mönster. Trots att Gud i enlighet med förbundsbestämmelserna försökt att ’väcka’ dem har de inte reagerat och vänt om.

Boken avslutas med fem domssyner, som på ett träffande sätt illustrerar budskapet. Här finns också ett möte mellan Guds budbärare och ’statskyrkoprästen’ Amasja.

Vi får i någon mån lära känna Amos själv i hans brottnings med sin kallelse. Litterärt sett är boken ett mästerverk med ett livfullt bildspråk och retorisk mångsidighet. Observera sorgesången över

Israel och de tre 'insprängda' lovsångerna till universums mäktige Skapare. Skakande är dess budskap om att Guds tålmod tagit slut.

Slutorden blir dock en lysande frälsningsprofetia, som förkunnar Guds oförtjänta ingripande till frälsning för folket på andra sidan domen, jämför Apg. 15:16f.

OBADJA

Gamla testamentets kortaste bok uttalar kraftfulla domsord över Edom, Esaus avkomlingar, som anslutit sig till fiender som förgripit sig på broderfolket Juda.

Herrens dag kommer då alla jordens folk ska ställas till svars inför universums Herre.

Budskapet till det sargade gudsfolket är att det då på Sions berg skall finnas en räddad skara och att riket skall tillhöra Herren. När Obadja verkade vet vi inte.

JONA

Detta är en berättande profetbok, fylld av dramatik och överraskningar. Den handlar om Jona, som troligen levde på 700-talet, och hans brottnings med sin kallelse. Den handlar också om Guds kärlek.

Jona får det föga avundsvärda uppdraget att gå med bud från Gud till det mäktiga assyriska väldets huvudstad Nineve. Han vill inte utan flyr åt annat håll. Gud hinner dock upp honom och efter en hårdhänt läxa är han beredd att gå. Det visar sig dock snart att hans sinne inte alls är i fas med uppdragsgivarens. Jona förmår inte glädja sig över nineviternas omvändelse.

Boken visar att det utvalda folket inte har ensamrätt till sin Gud. Han vill rädda också hednafolken in i sin gemenskap.

Den som får leva i erfarenhet av att Gud är en "nådig och barm-

härtig Gud" ska också vara redskap för hans kärlek ut i världen.

Jona är, dock inte i sin motsträvighet, en förebild till Jesus och nineviterna blir vittnen till vad som händer när människor tar emot budskapet från Gud, se Matt. 12:40f.

MIKA

Mot slutet av 700-talet verkar denne profet i Juda rike. Egenartat för boken är att domsord och löften varvas. Tre mäktiga "hör" inleder domsutsagorna.

Det första domsordet skildrar gudsfolkets mörker – trofasthet, ärlighet och tillit lyser med sin frånvaro – och avslutas med löftet om en kung, som likt en herde ska samla Israel och gå i spetsen för dem.

Det andra "hör" kritiserar ledarna för att de för folket vilse, inte tar itu med ondska och orätt utan tröstar med Guds löften utan uppgörelse med synden. Avsnittet slutar med ett löfte om en tid när längtan efter Herrens undervisning ska föra folken till Jerusalem och fred ska råda under en herde, som ska komma från det oansenliga Betlehem. Jämför Matt. 2:4f.

Det tredje "hör" kallar naturen till vittne vid Guds rättegång mot sitt folk. Här hämtar de så kallade Improperierna, som hör hemma vid långfredagens gudstjänst, en del av sitt stoff.

"Mitt folk, mitt folk, vad har jag gjort mot dig?" Avsnittet mynnar ut i löftet om Israels återupprättelse och kommande storhet, och går så över i bön, som landar i lovsång till Gud för hans trofasthet och förlåtande nåd. Genom uppgörelse och dom går vägen till framtid och hopp. Gud sviker inte sina löften till Abraham. Därför tänker profeten under mörkrets tid skåda efter Herren och hoppas.

Mika summerar profeternas budskap: att du gör det som är rätt, att du älskar barmhärtighet och vandrar i ödmjukhet med din Gud.

Denna sammanfattning av en rätt livsinställning är fortfarande aktuell.

NAHUM

Till Juda rike, som på 600-talet lever i skuggan av den fruktade stormakten Assyrien, talar profeten Nahum tröst. Det mäktiga riket i öster går fram med brutalitet och sprider skräck omkring sig. Assyrierna är kapabla till de mest hänsynslösa grymheter och förödmjukar folk och länder. Vi vet från andra källor, att de slet skinnet av sina motståndare medan de ännu levde, stympade dem och körde över dem med vagnar. Vad människor kan göra i en krigssituation, det känner vi till, också från vår egen samtid.

Rättvisan ska till slut hinna ikapp också assyrierna, som är straffets redskap för Gud. Han sanktionerar inte allt de gör. Se, jag är emot dig, säger Herren Sebaot, 2:13.

De ska drabbas av en armé som är dem alltför stark och inte kunna komma undan. Man kan riktigt känna det definitiva och oundvikliga i Nahums målande ord i 3:2f. År 612 kommer slutet för den assyriska stormakten.

Gud är skapelsens och historiens Herre. Han är rättens ytterste garant och hela tillvarons rättvise Domare. Han känns vid sitt folk och griper in till deras frälsning, de som flyr till honom.

God är Herren, en tillflykt på nödens dag, han känner dem som flyr till honom, 1:7, är ett löfte att lita på.

HABACKUK

Denna egenartade bok består av en dialog mellan Gud och hans profet, som slutligen övergår i bön och lovsång. Här finns likheter både med klagopsalmerna och Jeremia. Profeten ställer djärva frågor till sin Gud angående det moraliska förfallet i Juda. Hur kan Gud se hur rätten vrängs och den svage förtrycks, utan att ingripa?

Herren svarar att han ska ingripa och göra upp med ondskan. Han ska uppväcka babylonierna; de ska straffa orätten i Guds folk. Denna världsmakt är under uppsegling vid 600-talets slut.

Deras högmod, självtillit och bristande respekt för människovärdet föranleder i sin tur nya frågor. Frågor om hur Gud kan tillåta ett sådant skoningslöst folk och till och med använda det i sin tjänst.

Svåra tider och smärtsamma erfarenheter behöver dock inte leda till gudsförnekelse eller bitterhet. Habackuk väntar stilla och ödmjukt på Guds ingripande. Frågor får ställas och svar sökas, men Gud är större än våra tankar och avslöjar inte allt för oss. Tron håller ändå fast vid Gud och hoppet sträcker sig framåt trots allt.

I tider av mörker får vi be till den Gud som är rättfärdig och trogen sitt heliga väsen, ja, vi får glädja oss över honom och kalla honom ”min frälsnings Gud”.

Herre, låt ditt verk få liv igen, 3:9, är en ständigt aktuell bön.

SEFANJA

Begreppet Herrens dag går som en underton genom de tolv profeter som avslutar GT. Hos Sefanja (slutet av 600-talet) blir det huvudtema och framställs i förfärande och livfulla bilder. Herrens dag är den dag då Gud dömer, då han gör upp med ondskan, var den än finns. Domen måste komma över en avfallen och upprorisk värld – ingen kan köpa sig fri eller undkomma. Den drabbar avguderi och självupphöjelse, olydnad och svek mot Gud och människor. Guds kompromisslösa dom når också Guds egendomsfolk. Herrens dag är en vredens dag, när hans nitälskans eld ska brinna och ödelägga hela jorden. Det är dagen då Gud visar sig rättfärdig.

Den är också frälsningens dag, då Gud, trogen sina löften, räddar och befriar dem som lägger ned sitt motstånd, låter sig försonas med Gud och söker skydd hos honom. Bara Gud själv kan

rädda från Gud. Sefanja talar om ett folk som renat träder fram ur domen och som ska tjäna, tillbe och lyda Gud. Det är en underlig skara som beskrivs: ett folk som är ödmjukt och svagt, som består av haltande och fördrivna, som Gud samlar, frälser och för hem. Glädjen över frälsningens under lyser fram: Herren, din Gud, bor i dig, en hjälte som frälsar. Han gläder sig över dig med lust, han tiger stilla i kärlek, han fröjdas över dig med jubel, 3:17.

De tre avslutande böckerna i tolvprofetboken riktar sig till det folk som finns kvar på andra sidan exilen i Babel. Historien har vänt och de kan med glad förväntan vända blicken framåt.

HAGGAI

En rest av det judiska folket har återvänt från Babel och börjat återuppbyggnaden av templet. Bygget avstannar emellertid och ligger nere en längre tid (Esra 1–4) och man ser i stället om sitt eget hus. År 520 sänder Gud profeten Haggai, som kritiserar folket och visar att välsignelsen uteblir på grund av deras handlande. Han uppmuntrar folket att på nytt ta itu med tempelbygget och arbeta i förtröstan på Guds löfte om sin närvaro och hjälp. Folket lyssnar, får nytt mod ur Guds Ord och lyder.

Slutorden riktar sig till folkets ledare, Davidsättlingen Serubbabel. Gud betygar att han är utvald, utrustad med gudomlig auktoritet och står under särskilt beskydd.

Regeln då som nu lyder: Sök först Guds rike och hans rättfärdighet, så skall ni få allt det andra också.

SAKARJA

Strax efter Haggai börjar Sakarja sin verksamhet; båda nämns i Esra 5:1 och 6:14.

Bokens första del (1–8) innehåller tio märkliga syner, som är

relaterade till folkets återuppriktelse och tempelbygget. De syftar till att uppmuntra folket och ge det hopp. En mäktig syn är scenen inför Guds tron, där översteprästen Josua får förlåtelse och renas från exiltidens orenhet. Han och hans folk får genom Guds nåd börja om på nytt.

Templet blir färdigställt och invigs år 516, sjuttio år efter dess förstörelse. Detta är ett tecken på att Gud nu åter bor mitt bland sitt folk. Men den gyllene tidsålder som man hoppats på låter vänta på sig. Folket får uppleva svåra tider, men välsignelserna i det lilla är förebud till något bättre som väntar.

Den andra delen (9–14), som innehåller både domsord och frälsningsutsagor, är ovanligt rik på Messias-löften och kom att få stor betydelse för Jesus under hans sista vecka på jorden. Där finns löfena om Sions rätte kung, som kommer på en åsna, om befrielsen och förbundsblodet, om hörnstenen från Juda, om honom som blir genomborrad och om svärdet som vänds mot Guds herde. Här vänds blicken framåt mot den kommande Messias, hans förkastelse och upphöjelse. Se, din konung kommer till dig.

MALAKI

Boken är uppbyggd som en dialog kring folkets frågor och Guds svar. Situationen som beskrivs liknar den Esra och Nehemja verkar i. Tidsmässigt pekar detta på andra hälften av 400-talet.

Det lilla Juda, med kanske 150 000 invånare på en yta av 30x40 km, har viss självständighet, men är dock utan egen kung och underställt Persien. Trots att templet är i funktion och stora löften givna, både om Guds närvaro och om en kommande Messias, så präglas folket av uppgivenhet och likgiltighet. Det verkliga hotet kommer inte från en främmande makt utan det kommer inifrån dem själva. De är olydiga mot Gud och tar det lätt med hans Ord.

Malakis budskap är att Herren fortfarande älskar sitt folk och står fast vid sitt förbund, och att han förväntar sig lydnad och trohet av sitt folk. Även om det inte nu ser ut att löna sig att satsa sitt liv på Gud, så ska Herrens dag komma och göra skillnaden mellan rättfärdig och ogudaktig tydlig.

Slutorden ställer Moses undervisning, förbundet med dess plikter och löften, i centrum. De utlovar också en ny Elia (enligt NT Johannes Döparen; Luk 1:17). Elia var profeten som radikalt bekämpade den religiösa kompromissen – försöket att tjäna både Gud och avgudarna. Mose och Elia står som portalgestalter för den gammaltestamentliga uppenbarelsen, med uppgift att bereda väg för honom som är den gudomliga planens innersta hemlighet. På förklaringsberget möter vi dem tillsammans med Jesus – Frälsaren. Innan den siste i raden av GT-profeter tystnar, får han ge löftet: För er som fruktar mitt namn skall rättfärdighetens sol gå upp med läkedom under sina vingar.

NTs historiska böcker

MATTEUS EVANGELIUM: Den utlovade Messias

Av Nya testamentets fyra evangelier kommer Matteusevangeliet först. Det beror inte på att evangeliet var det som först skrevs ned (Markusevangeliet var troligen det första), utan att det var det i fornkyrkan mest använda evangeliet och dessutom det som tydligast knyter ihop Gamla och Nya testamentet.

Matteus avser att skriva frälsningshistoria. Han är noga med att visa att historien om Jesus är fortsättningen av Gamla testamentets historia. Evangeliet är skrivet för judar och dess huvudintention är att påvisa att Jesus från Nasaret är den Messias som gamla förbundet utlovat. Jesus är den väntade konungen, Davids son. Löftena i GT har genom Jesus gått i fullbord. 19 gånger står kommentaren: ”Då uppfylldes det som var sagt”. GT citeras inte mindre än 63 gånger.

Att evangeliet är skrivet främst för judar märks också genom att släkttavlan i bokens början börjar med Abraham (jämför med Lukas, som går tillbaka till Adam, Luk. 3:38), genom att judiska seder och bruk förutsätts bekanta för läsarna, och genom att Matteus i regel använder ordet ”himmelriket” i stället för ”Guds rike” (p.g.a. hänsyn mot judarna, som inte gärna uttalade Guds namn).

Att boken först skrevs med judar som målgrupp hindrar inte att vi hednakristna kan ha otroligt mycket att hämta i Matteusevangeliet – under stora delar av kyrkohistorien har detta varit det mest brukade och älskade evangeliet.

STRUKTUR

Evangeliets uppbyggnad påminner om de andra synoptikernas (Markus och Lukas). Först möter oss en introduktion av Jesus (1:1–4:16). Vi läser om hans födelse, om flykten till Egypten, om hans dop och frestelse. Sedan börjar hans offentliga verksamhet (4:17–16:20), förankrad i Kapernaum och Galileen. Efter händelserna med Jesus i Caesarea Filippi (kap. 16), med Petrus bekännelse till Jesus som den levande Gudens Son, tilltar motståndet mot Jesus och evangeliet börjar skildra Jesu lidande, död och uppståndelse (16:21–28:20).

Mitt i denna berättelse möter fem stora tal av Jesus. Till en del kan de vara sammanställda av Matteus så att han samlat undervisning som Jesus haft vid olika tillfällen till längre sammanhängande tal med likartat stoff. Hos Matteus träder Jesus fram som läraren mer än i de andra evangelierna. Markus evangelium är skrivet av ett ögonvittne, Matteus av ett 'öronvittne'. Hos Matteus möter oss därför en del undervisning som vi inte finner i något av de andra evangelierna, som liknelsen om de tio jungfrurna, liknelsen om talenterna och skildringen av yttersta domen, (kap. 25).

De fem större talen i Matteus evangelium kan rubriceras på följande sätt:

- Bergspredikan, kap. 5–7
- utsändningstalet, kap. 10
- liknelsetalet, kap. 13
- församlingstalet, kap. 18
- talet om framtiden, kap. 24–25.

TEMAN

Det finns flera röda trådar, som innesluter och knyter samman Matteus berättelse. De börjar i evangeliets inledning och har en

tydlig motsvarighet mot slutet och visar vad Matteus vill berätta däremellan:

Genom Jesus är Gud oss nära! I 1:23 kallas han Immanuel – Gud med oss – vilket korresponderar med Jesu slutord: Jag är med er alla dagar.

Jesus är den utlovade konungen! I början av evangeliet frågar stjärntydarna: Var är judarnas nyfödde konung? (2:2), vilket får sitt svar både när Pilatus frågar: Är du judarnas konung? (27:11) och i den anklagelse som sattes över Jesu kors: Detta är Jesus, judarnas konung (27:37).

Jesus är Guds Son! Tanken tas första gången upp med orden: Ut ur Egypten kallade jag min son (2:15), vilket har sin motsvarighet i översteprästens fråga: Jag besvär dig vid den levande Guden att du säger oss om du är Messias, Guds Son, och Jesu svar: Du själv säger det (26:63–64).

Jesus är till för alla folk! Redan i början av evangeliet kommer stjärntydare från andra folkslag än judarna för att tillbe Jesusbarnet (2:2). Judarna sade nej till Jesus (hela 15 gånger skildras sammanstötningar mellan Jesus och de judiska ledarna, fariséer och skriftlärde) men han är till för hela världen. Det poängteras också i slutet: Gå därför ut och gör alla folk till lärjungar (28:19).

FÖRFATTARE

Allt pekar på att det är Jesu lärjunge, f.d. tullindrivaren, aposteln Matteus (ibland kallad Levi) som skrivit evangeliet. Det står ingenting i själva evangeliet om vem som är författaren, men den forny kyrkliga traditionen är enstämmig.

MARKUS EVANGELIUM: En tjänare med makt att förlåta

NT bjuder på fyra evangelier. Ändå har vi bara ett evangelium – det glada budskapet om Jesus. Detta enda evangelium har vi återgivet av fyra olika författare, i fyra olika evangelier.

Evangelium enligt Markus är det kortaste av de fyra evangelierna. Författaren har valt att främst skildra Jesu gärningar – Jesu tal och liknelser återges endast sparsamt. Stilen är folklig och konkret. Evangeliet är skrivet med berättarglädje och rapphet. Ordet ”strax” är typiskt för Markus. Skeendet skyndar hela tiden vidare. Det händer hela tiden något. Vidare skildrar han ofta livfulla detaljer, som de andra evangelisterna inte har noterat. Mer än de andra låter han oss se in i Jesu känsloliv — Jesus är vred, bedrövad, upprörd, förundrad, full av medömkan osv.

Markus skriver sitt evangelium för icke-judar. Det är sparsamt med hänvisningar till GT, och judiska förhållanden och seder förklaras.

Sannolikt är Markus evangelium det först skrivna av de fyra evangelierna, tillkommet någon gång under åren 40–60 e. Kr; alltså endast 10–30 år efter Jesu offentliga verksamhet i Palestina.

PETRUS EVANGELIUM

Vem som egentligen är författare vet vi inte med säkerhet. Men mycket tyder på att det är den Johannes Markus som vi känner från Apostlagärningarna. Han kom från Jerusalem och hans mors hus var mötesplats för församlingens ledare efter den första pingsten. Han stod nära både Petrus och Paulus, men främst Petrus. Denne talar om Markus som sin andlige son (i Petr. 5:13). Fornkyrkan vittnar om Markus som tolk åt Petrus.

Själv var Markus inte ögonvittne till det han återberättar, utom möjligen till någon enstaka händelse (14:51). Men han hade troligen fått lyssna till berättelserna om och om igen av Petrus och

kunde återge dem, som om han själv varit med. Evangeliets struktur och stil stämmer väl med det vi känner till om Petrus muntliga förkunnelse från Apostlagärningarna (jfr. särskilt med Apg. 10:38–43).

SYFTE

Markus evangelium berättar inget om Jesu liv före hans offentliga framträdande. Det inleds inte med berättelser kring hans födelse och barndom (så som hos Matteus och Lukas). Det börjar med att berätta om Johannes döparen och hur Jesus blir döpt av honom. Sedan läser vi om Jesu gudomliga undergärningar den ena efter den andra. De framhäver Jesus som herre över sabbaten, demoner, naturkrafter och döden. Men framför allt visar de på hans makt över synden. Som den ende har han makt att förlåta synder. Motot finner vi i 10:45 – att Människosonen har kommit för att tjäna och ge sitt liv till lösen för många.

Det är främst detta Markus vill berätta. Det är också därför en så stor del av hans skrift handlar om Jesu sista vecka. Den första delen av evangeliet (kap. 1–10) tar upp Jesu offentliga verksamhet i Palestina. De sista sex kapitlen (kap. 11–16), alltså så mycket som en tredjedel, handlar om en enda vecka av Jesu liv. Den veckans händelser står i centrum och är av avgörande betydelse i det som Markus vill dela med sig av. Allt såg ut att gå förlorat för Jesus, men just när allt verkade vara slut – Jesus var död och begravd – vände allt. Gud uppväckte honom och gav honom liv.

Samma vändning och frälsning kan bli vår: Den som tror och blir döpt skall bli frälst, men den som inte tror blir fördömd (16:16).

LUKAS EVANGELIUM: Hur det hela började

Lukas evangelium är en av två skrifter av Lukas i Nya testamentet. Evangeliet är egentligen den första delen av ett dubbelverk; Apostlagärningarna utgör den andra. De båda skrifterna handlar om hur det hela började. Evangeliet är historien om hur glädjebudskapet började med Jesu liv i Galileen och Jerusalem. Apostlagärningarna är historien om hur hans lärjungar förde glädjebudskapet från Jerusalem till Rom.

FÖRFATTARE

Vem som är författare till dubbelverket sägs det inget om i Bibeln. Men av Apostlagärningarna förstår vi att det har varit en av aposteln Paulus trogna följeslagare och medarbetare på missionsresorna (se ”vi-avsnitten” i Apostlagärningarna, kap 16 och framåt). Den tidiga kyrkan är helt överens om att det är läkaren Lukas som är författaren.

Lukas har skrivit NTs två längsta böcker (räknat i verklig textmängd, inte kapitel – Matteus evangelium har ju fler kapitel än Lukas: 28 mot 24). Evangeliet är det längsta, Apostlagärningarna näst därefter. Lukas-skrifterna utgör två sjundedelar av hela NTs textmängd. Evangeliet är den enskilda skrift som ger oss den mest ingående skildringen av Jesu liv.

Under drygt tio år var Lukas en medarbetare till Paulus. Troligen var det under denna tid som han blev väl bekant med berättelserna om Jesus och hans undervisning. Själv var han inte något ögonvittne. Men han träffade säkert många sådana och tog noga reda på fakta innan han skrev ner sitt evangelium. Troligen har han bl.a. inhämtat information från både Jakob, Jesu bror (Apg. 21:18) och Maria, Jesu mor. (Lukas är den ende som återger berättelserna kring Jesu födelse, och det märks att det är Maria som är källan. Matteus återger troligen början av Jesu liv utifrån Josefs

perspektiv.) Kanske hade Lukas också tillgång till Markus evangelium, som lär vara skrivet och spritt tidigare. Lukas evangelium har troligen tillkommit runt år 60.

Evangeliet är skrivet till en hedning (dvs. en icke-jude) vid namn Teofilus. Lukas var själv hednakristen. Och det märks. Hans skrifter kräver ingen djupgående kunskap om Gamla Testamentet, landet Palestina eller det judiska folket. Flera berättelser och liknelser särskilt avsedda för judar som de andra evangelierna tagit med återfinnes inte hos Lukas.

Samtidigt finns det hos Lukas mycket som inte står att läsa hos de andra – såsom julevangeliet, flera av berättelserna om Johannes döparen, Marias lovsång, gossen Jesus i templet, den barmhärtige samariten, den förlorade sonen, Sackeus, Emmausvandringen och mycket annat.

LUKAS SÄRDRAG

Vart och ett av de fyra evangelierna har sin särprägel, sina särdrag. Här följer några av Lukas särdrag, som det kan vara intressant att lägga märke till vid läsningen:

- Lukas betonar att Jesus och hans frälsning är till för alla. Dels alla folk – för samariter och hedningar, inte bara judar. Och dels alla sorters människor – särskilt syndare, föraktade, fattiga och utstötta. Förlåtelsens ton ljuder klart för alla. Lukas evangelium är en sann missionsskrift. Jesus är hela världens Frälsare.
- Lukas visar att frälsningen även berör livet här och nu. Befrielsen hör inte bara framtiden till. Redan nu löser Jesus människor från det som binder – synd, spetälska, girighet m.m. Frälsningen gäller hela livet. Gud är engagerad i alla livets aspekter. Jesus vill befria människan till att leva både nu och i den kommande världen (se t.ex. 18:30 och 19:9f).

- Att evangelium för med sig glädje är påtagligt hos Lukas. Ordet ”glädje” återkommer ofta. Även de som lider kan hos Jesus göra en djup erfarenhet av glädje. Typiskt är också att de fyra välkända lovsångerna – Marias, Sakarias, änglarnas och Simeons – är nedtecknade just i Lukas evangelium. Orsaken till denna glädje är först och främst den frälsning av nåd som Jesus räcker till alla.
- Flera kvinnor lyfts fram. Kvinnor var föga aktade i det dåtida samhället men med Jesus kom en ny syn. Det har Lukas tagit fasta på.

Fler saker kunde nämnas, som att bönen får stor plats (bl.a. kan vi läsa om Jesu eget böneliv vid sex tillfällen) och att Lukas talar mycket om den Helige Ande.

Bokens motto hittar vi i Luk. 19:9: Människosonen har kommit för att uppsöka och frälsa det som var förlorat. Ett Jesus-ord som Lukas är ensam om att återge. Ett ord från Jesus via Lukas till Dig!

EVANGELIETS INDELNING

- Företal, förhistoria och förberedelse, 1:1-4:13.
- Verksamhet i Galileen och angränsande områden, 4:14-9:50.
- På väg till Jerusalem, 9:51-19:27. (Avsnittet kallas ibland för ”den stora reseberättelsen” eller ”samariteravsnittet” – Jesus är i hela detta avsnitt på resa till Jerusalem, genom Samarien. Det mesta av det Lukas är ensam om att återge [särstoff] finns med i denna avdelning.)
- Framme i Jerusalem, 19:28-24:53.

JOHANNES EVANGELIUM: Vem är Jesus?

Det fjärde evangeliet skiljer sig en del från de tre första (som brukar kallas ”synoptikerna”, ungefär ”samseende”). Alla fyra evangelierna handlar förstas om Jesu liv, hans död och uppståndelse. Men Johannes berättar med annan geografisk och kronologisk struktur än de övriga. Han motsäger inte synoptikerna utan kompletterar dem. Hos de senare verkar Jesus främst i Galileen, medan händelserna hos Johannes till stor del utspelar sig i och kring Jerusalem vid de stora högtiderna. Johannes låter oss vidare förstå att Jesu verksamhet varade i minst tre år (tre påskhögtider omtalas). Om vi bara haft synoptikerna hade det varit troligare att anta att Jesu verksamhet varade i ett år.

Johannes skrev enligt traditionen sitt evangelium från Efesus vid hög ålder (ca år 90 e.Kr.). Han har nog haft tillgång till den synoptiska evangelietraditionen och väljer att komplettera den. Därför avstår han från att berätta om många av de händelser som synoptikerna återger och skildrar i stället andra, som vi annars hade saknat. Han berättar bara om sju underverk men återger ofta i samband med dem ett tal eller samtal, där Jesus utifrån undret undervisar om vem han själv är – Guds egen Son!

”JAG ÄR”

Det är i Johannesevangeliet som Jesus uppenbarar vem han är genom de sju ”Jag Är-proklamationerna”. ”Jag är” är det högsta gudsnamnet i Gamla testamentet (2 Mos. 3:6). Jesus tar det i sin mun och han tillägnar detta namn. Det är oerhörda anspråk – Jesus hävdar tydligt att han är Gud, den Evige. Till proklamationerna knyter Jesus bilder, som avser att illustrera vem han är och hans unika betydelse. Jesus säger om sig själv att han är livets bröd, världens ljus, dörren, den gode herden, uppståndelsen och livet, vägen, sanningen och livet samt vinträdet.

AVSKEDSTALET

En höjdpunkt i evangeliet – något som bara är återgivet hos Johannes – är Jesu avskedstal och förbön, Joh. 14 – 17. Sitt avskedstal höll han vid den sista måltiden med lärjungarna i övre salen. Där är Jesus alldeles tydlig med att han är ett med Fadern, Gud själv. Avskedstalet är det viktigaste avsnittet i Bibeln om Treenigheten. Här får vi den kristna gudsbilden tecknad för oss och undervisning om gudomens tre personer, Fadern och Sonen och den Helige Ande.

SYFTE

Om avsikten med sin berättelse om Jesus skriver Johannes själv: ”Dessa tecken har blivit nedtecknade för att ni skall tro att Jesus är Messias, Guds son, och för att ni genom tron skall ha liv i hans namn.” Joh. 20:31.

FÖRFATTARE

Evangeliet avslöjar indirekt vem författaren är. Han måste ha varit jude och ett ögonvittne. Själv skriver han att han var den lärjunge som Jesus älskade (21:20, 24) och då måste han ha varit en av de tre i den inre kretsen, dvs. Petrus, Jakob eller Johannes. Petrus kan det inte vara (jfr. 13:23f, 20:2) och inte heller Jakob, som led martyrdöden redan år 44. Kvar är då endast aposteln Johannes, vilket också stämmer med en enig fornkyrklig tradition.

INDELNING

- Jesu gudomshärlighet före människoblivandet, 1:1–14
- Jesus uppenbarar sin gudomshärlighet i ord och gärning, 1:15–12:50
- Jesus uppenbarar sin gudomshärlighet genom sitt lidande, sin död och uppståndelse, 13:1–21:25.

APOSTLAGÄRNINGARNA: Kyrkan för Jesu verk vidare

Apostlagärningarna är den andra delen av Lukas dubbelverk, fortsättningen på Lukas evangelium. Evangeliet skildrar vad Jesus gjorde och lärde under sin tid på jorden. I början av Apostlagärningarna läser vi om hur Jesus lämnar jorden för sin himmelska tronbestigning (himmelfärden). Sedan följer berättelsen om hur den Helige Ande utgjuts (pingsten) och den första kristna församlingen bildas. Lukas visar sedan i Apostlagärningarna hur den Uppståndne fortsätter sitt verk på jorden genom församlingen, i kraft av den Helige Ande. Även den andra delen av Lukas dubbelverk handlar alltså om vad Jesus gör och lär – men nu genom församlingen, som är hans kropp. Nu har Kristi kyrka del av den ’nådegåveutrustning’ som Jesus hade under sin tid på jorden. Det mesta i Apostlagärningarna känner vi därför igen från evangelierna – där var Jesus själv rustad med alla nådegåvorna, men nu är gåvorna fördelade på församlingens olika lemmar.

Evangelium till hedningar

Boken kan naturligt delas i två huvuddelar. Den första, kap. 1–12, handlar i stort sett om judemissionen och här är Petrus den viktigaste personen. Den andra delen, kap. 13–28, skildrar den begynnande hednamissionen med Paulus som huvudperson, bl.a. hans tre missionsresor.

En röd tråd genom boken är hur evangeliets segertåg går från Jerusalem, från trakt till trakt (Judéen, Samarien, Syrien, Mindre Asien, sydöstra Europa) till hjärtat i det dåtida världsväldet, Romarrikets huvudstad Rom (dvs, till ”jordens yttersta gräns”, Apg. 1:8).

I Apostlagärningarna läser vi om hur de första kristna blir klara över att evangelium är ett glatt budskap även för icke-judar.

Löftet till Abraham, att utväljandet av Abraham och Israel skulle bli till välsignelse för alla folk, förverkligas. Men evangeliets

utbredande bland hedningar var inte omedelbart självklart för de första kristna. Med tiden rätades dock frågetecknen ut och vi ser hur evangeliet förkunnades först för judar, sedan också för samarier och hedningar. Och när ett nytt riktigt steg tas i missionsarbetet bekräftas det mycket tydligt – bl.a. så att Anden manifesterar sig på ett särskilt sätt.

Det kan vara värt att notera att Apostlagärningarna endast förmedlar en del av kyrkans historia under dess första tid, c:a 30–60 e. Kr., nämligen evangeliets erövringar norrut och västerut. Där- emot inte dess spridning österut och söderut – i de riktningarna kan (enligt traditionen) flera apostlar ha verkat.

EN SMITTANDE BERÄTTELSE

Apostlagärningarnas berättelse börjar med en liten grupp lärjungar. Utrustade med Andens kraft predikade, undervisade och botade de sjuka. De bevisade Guds kärlek i synagogor, i hem, inför rätta i domstolar, på städernas gator och torg, på landsbygdens kullar och till havs. Guds Ord hade framgång. Nya församlingar bildades. Och hela tiden var det Jesus Kristus själv som förhärligades i förkunnelse och handling.

Lägg märke till dessa vittnens hängivenhet och frimodighet trots lidande och dödsfara. De tog varje chans att vittna om sin korsfäste och uppståndne Herre.

I dag är vi lemmar i samma kropp som urkyrkans kristna. Med samma uppdrag. Nu är det vi som har kallelsen att föra vidare vad Jesus gjorde och lärde. Vi får i vår tid vara de första lärjungarnas efterföljare!

Paulus brev

ROMARBREVET: Det allra klaraste evangelium

Efter de fyra evangelierna och Apostlagärningarna följer i NT 21 brev. Brevet klargör vad Jesu verk betyder, hur man blir delaktig av det och vad detta får för praktiska konsekvenser i livet. Vi ska nu läsa igenom Paulus 13 brev och börjar med det som i våra biblar står först – Romarbrevet, vilket många anser vara det viktigaste av dem alla.

SYFTE

Romarbrevet är troligen skrivet i Korint under slutet av Paulus tredje missionsresa, c:a år 57. Han har bakom sig flera intensiva år av mission i nordöstra Medelhavsområdet och har planer på att fortsätta sin missionsverksamhet i Spanien. Men först vill han göra ett besök i Rom och dela gemenskapen med de troende där. Inför besöket vill han nu brevlades presentera dels sig själv, dels och främst sitt budskap.

INNEHÅLL

I kap. 1–11 kommer en lång undervisande huvuddel, först om rättfärdiggörelsen, om frälsningen (1–5), sedan om helgelsen, om rättfärdiggörelsens konsekvenser i det kristna livet (6–8). Sist i denna del kommer ett avsnitt om Israels ställning och frälsning (9–11). Brevet avslutas med en förmanande huvuddel, kap 12–16.

I de första kapitlen beskriver Paulus den mörka bakgrunden: att

synden finns hos såväl hedningar som judar. Alla är syndare och står under Guds vrede. Ingen kan komma ifrån detta och göra sig förtjänt av Guds vänskap och gemenskap. Ingen kan genom egen insats bli rättfärdigförklarad (frikänd) inför Gud.

Mot slutet av det tredje kapitlet strålar evangelium fram mot den mörka bakgrunden: Gud skänker oss rättfärdigheten som en gåva genom sin Son, Jesus Kristus. Tar vi emot denna gåva genom tron står vi inte längre under Guds vrede. Frälsningen beror inte på våra gärningar utan är en gåva som vi får av nåd, eftersom Jesus har friköpt oss! I fjärde kapitlet illustreras rättfärdiggörelsen genom ett exempel från Gamla testamentet. Abraham räknades som rättfärdig inte p.g.a. sina gärningar utan genom tron på Guds löfte. I kap. 5 fördjupas sedan läran om frälsningen ytterligare.

I kap. 6–8 övergår Paulus till att beskriva helgelsen. Guds nåd innebär inte att den troende har frihet att synda. Genom dopet har grunden lagts och kallelsen getts till ett nytt liv i tjänst för Gud. Men trots att vi är befriade från syndens skuld, finns syndens natur och begär kvar hos den troende. Synden får vi kämpa mot hela livet; den sitter djupare än vi först tror och lever upp när vi försöker ta itu med den. Men förtvivla inte – för dem som är i Kristus Jesus är ingen fördömelse! (8:1). Guds Ande är nu med oss och vi skall inte låta oss drivas av syndens begär, utan av Anden, som för verket fram. Visst kantas den kristnes väg genom livet av kamp och lidande – men svårigheterna väger lätt i jämförelse med himmelens härlighet. Gud är för oss och med oss, och vi kan vara trygga.

Kap. 9–11 är delvis svårtolkade. Paulus sörjer över att Israel inte tagit emot Jesus. Ändå vågar han hoppas att Jesus till slut blir också Israels räddare.

I kapitel tolv inleds den förmanande huvuddelen. Paulus tillämpar nu läran på den kristnes vardagsliv. Det handlar om den kristne som utrustad tjänare (kap. 12), som lojal medborgare (kap. 13)

och som omsorgsfull broder (eller syster) gentemot sina trossyskon (kap. 14–15).

FÖRSTA KORINTIERBREVET: Vägledning till kristet liv

Romarbrevet är det brev av Paulus i vilket han främst behandlar den kristna läran, medan Första Korintierbrevet (1 Kor.) i huvudsak tar upp den kristna etiken. I Romarbrevet ger aposteln en samlad presentation av sitt budskap. 1 Kor. är inte lika allmänt hållet; det är en tillfällighetsskrivelse, som har sin bakgrund i en rad problem och frågor, som uppstått i församlingen i Korint. Paulus försöker dels bringa reda i de aktuella missförhållanden som råder (kap. 1–6), dels besvara de frågor som 'lämnats in i frågelådan' (kap. 7–16. Ofta börjar svaren med formuleringen "i fråga om" [7:1, 8:1, 12:1]). Men trots att brevet är skrivet in i en speciell situation, är det ytterst aktuellt även i dag. Problemen och frågeställningarna har ofta sina paralleller i vår tid, och Paulus svar relateras hela tiden till principiella utläggningar av kristen tro och kristet liv.

I FÖRSAMLINGEN I KORINT

Paulus grundade församlingen i Korint under sin andra missionsresa och stannade där i ett och ett halvt år. Under sin tredje missionsresa vandrade Paulus genom Mindre Asien (ungefär nuvarande Turkiet) och stannade vid kusten i Efesus i tre år. Därifrån hade han täta förbindelser med församlingen i Korint. Därigenom fick han reda på de missförhållanden som rådde och han nåddes av frågor, som man ville ha besvarade. År 57, under sin tredje missionsresa, skriver Paulus 1 Kor. från Efesus.

Korint (som låg i Grekland) var den fjärde största staden i Romarriket. Handeln var mycket livlig och där bodde människor med ursprung från de flesta håll i det romerska riket. Med den brokiga befolkningen följde religioner och tankeströmningar av olika slag, som ömsesidigt påverkade varandra. Staden kännetecknades av pluralism och en upplöst moral.

Det är tydligt att församlingens utsatta situation i den hedniska och pluralistiska omgivningen ledde till många bekymmer. Man lät sig splittras i olika grupperingar, där rådde oordning när man firade nattvard och man tvistade om de andliga gåvorna. Där förekom incest, otukt och äktenskapsbrott. Somliga förnekade uppståndelsen. Och så vidare – där fanns många trassliga problem, som Paulus behövde ta itu med.

GRUNDTANKAR

1 Kor. är ett mångfacetterat brev. Ett par röda trådar som ändå går genom hela brevet är följande:

- Paulus sätter hela tiden vardagens problem i deras sammanhang och hänvisar till viktiga tros- och lärosanningar. Till synes små detaljer förbinds med stora evighetsfrågor. Vi lär oss att trohet i det lilla, både vad det gäller lära och etik, är väsentlig.
- De många olika missförhållanden som tas upp i brevet har djupast sett en gemensam bakgrund i själviskhet, köttslighet och prestige. Mot detta lyfter Paulus fram kärleken. Den ska vi ha som högsta regel och bevekelsegrund. Kärleken undergräver just själviskhet, köttslighet och prestige – se kap. 13:4–7: Den söker inte sitt, den brusar inte upp, den avundas inte.

INDELNING

1. Kristen enighet – och inte splittring i olika partier. Kap. 1–4.
2. Kristen moral – otuktssynder måste rensas bort, samlivet hör äktenskapet till. Kap. 5–7.
3. Kristen frihet – en kristen är fri att äta kött från avgudaoffer, men kärleksfull hänsyn mot trossyskons samveten kan kräva att man låter bli. Kap. 8–10.
4. Kristen gudstjänst – församlingens många lemmar har olika uppgifter och gåvor, men alla är viktiga. Under sammankoms-

terna ska allt ske värdigt och med ordning. Kap. 11–14.

5. Kristet hopp – inte bara själen, utan även våra kroppar kommer att uppstå, liksom Jesus uppstod kroppsligen. Kap. 15.

ANDRA KORINTIERBREVET: I Kristi försonings tjänst

I det Första Korintierbrevet tvingades Paulus att ta itu med en rad problem och frågeställningar. Församlingen var splittrad och där var mycket som bekymrade aposteln. Därför är det anmärkningsvärt att Paulus i Andra Korintierbrevet knappast tar upp något av de tidigare problemen till behandling igen. Mycket tyder på att situationen hade förändrats till det bättre. Paulus hade fått glädjande rapporter från sin medarbetare Titus, som hade varit på besök i Korint (7:4ff).

Paulus förra brev verkar ha lett fram till att församlingen tagit itu med missförhållandena. (Eventuellt är det fråga om flera tidigare brev som Paulus skrivit till Korint, men vi har bara Första Korintierbrevet bevarat.)

SYFTE

I glädjen över detta skriver Paulus Andra Korintierbrevet under sin tredje missionsresa, i Makedonien, på väg till Korint. Han uttrycker sin glädje över att den kris som varit orsak till Första Korintierbrevet nu hade övervunnits (se t.ex. kap. 7).

Men Paulus hade fler syften med brevet än att visa sin tacksamhet. Dessvärre hade han fått höra om nya orosmoment i Korint – det hade kommit lärare till församlingen som ifrågasatte hans person och hans rätt till apostlaämbetet. Troligen bedrev de också en motmission mot det fria evangelium som Paulus predikade om Guds nåd i Kristus för både judar och hedningar. Eftersom deras agitation mot Paulus hotade att föra dem från evangeliet tvingas han i 2 Kor., till ett omfattande självförsvar. Direkt och indirekt

genomsyrar detta försvar hela brevet. I kampen mot motståndarna tvingas han också till att berömma sig själv.

En tredje orsak till brevet finner vi i insamlingen till trossyskonen i Jerusalem (kap. 8–9). Paulus vill förbereda och motivera insamlingen, och han skriver en för alla tider viktig undervisning om givandet.

ATT LÄGGA MÄRKE TILL

- Paulus försvar av sig själv ger inte bara auktoritet åt hans ställning som apostel och hans lära. Det får också följden att vi i det här brevet har fått ett mäktigt och starkt vittnesbörd av Paulus om härligheten i att vara tjänare åt Kristus och hans evangelium i det nya förbundet, om storheten i att få stå i försoningens tjänst. Den förmånen och glädjen får varje kristen dela.
- Paulus personliga försvarstal för också det med sig att vi i Andra Korintierbrevet lär känna aposteln bättre än genom något av de andra breven av hans hand.

Vi får dela hans glädje- och sorgämnen, hans förhoppningar och besvikelser. De är ofta lätta att känna igen sig i. Paulus vittnar om att han inte finner glädjen, frimodigheten och kraften i tjänsten hos sig själv, utan hos Kristus. Och Kristi kraft fullkomnas i honom när han själv är svag (2 Kor. 12).
- Skildringen av försoningen i kap. 5 hör utan tvekan till ett av hela Bibelns viktigaste avsnitt!

GALATERBREVET: I kamp för friheten

Galaterbrevet är det mest laddade brev vi har av aposteln Paulus. Det är en kampskrift, skriven med stort engagemang. Efter den inledande hälsningen hoppar Paulus över den sedvanliga tacksägelsen över mottagarnas kristna liv (se andra brev av Paulus) och undrar med bestörtning vad som håller på att ske med hans andliga barn i Galatien: *Jag är förvånad över att ni så hastigt avfaller* (1:6). Nu måste han åter göra klart för dem vad som gäller.

Judaisterna ' förföljde ' aposteln på hans missionsresor. Deras surdeg höll på att genomsyra församlingarna helt och hållet. De ansåg Paulus vara en falsk apostel, som man inte behövde rätta sig efter. Till skillnad från "de tolv" var han ju inte kallad av Jesus själv, påstod de. De var också emot det fria evangelium Paulus predikade för hedningarna och hävdade att den som vill vara en kristen – 'en riktig kristen' – måste följa Mose lag och låta omskära sig. Paulus ser att friheten i Kristus står på spel. Evangelium håller på att förvandlas till lag och kristendomen till att bli en judisk sekt. Därför slår han nu tillbaka med kraft.

BREVETS INDELNING

Vi kan dela in brevet i tre delar:

- Apostelns självförsvar, kap. 1–2. Paulus visar med emfas att han är apostel – ett befullmäktigt sändebud, kallad av Kristus själv. Både han själv och hans lära är godkänd av de övriga apostlarna.

- Lag eller evangelium? Kap. 3–4.

Brevets främsta syfte är att försvara den hotade friheten – dess upprörda stämning visar vilket nit aposteln har för evangeliets renhet. Med skärpa slår han fast hur ytterst allvarligt det är att lägga något till evangeliet: vad Kristus har gjort för världens frälsning och rättfärdiggörelse. Lagen kan inte frälsa, bara fostra till Frälsa-

ren! Genom tron på Kristus har galaterna blivit helt befriade från lagen som frälsningsmedel. Nu får de inte blanda in egna prestationer och laggärningar igen, när det gäller rätten att räkna sig som barn hos Gud! Då förändras kristendomens egenart. "Ni gör nåden om intet!"

- Evangeliets följder, kap. 5–6.

Kristen frihet är en frihet från lagens dom, från syndens skuld. Samvetets frihet – men inte köttets frihet, inte en frihet att handla hur som helst! Genom tron på Kristus är galaterna befriade från att utföra laggärningar för sin frälsnings skull till att göra goda gärningar för sin nästas skull! De – och vi – är genom Kristus Jesus befriade till ett nytt liv, drivna av Anden till att tjäna varandra i kärlek. Ge nu inte den onda naturen "något tillfälle", utan "vandra i Anden"!

EFESIERBREVET: I Kristus har vi allt

Mycket talar för att Efesierbrevet var en rundskrivelse ämnad för flera församlingar. Det är mera allmänt hållet än andra brev av Paulus och har ingen riktigt tydlig bakgrund och orsak, såsom t.ex. Galaterbrevet.

BREVETS INDELNING

Kap. 1-3 beskriver i en mediterande, tillbedjande ton vad vi har i Kristus – frälsningen, det eviga livets gåva. I den andra hälften (kap. 4-6) ger Paulus förmaningar (uppmuntran) till att bli vad vi genom Kristus redan är inför Gud (4:20-25, 5:1, 5:8).

RIKEDOMEN I KRISTUS

Undervisande del (kap. 1-3) – rikedom i Kristus. I Kristus har vi allt, all den himmelska världens andliga välsignelse! (1:3). Det gäller också icke-judar; skiljemuren är nedbruten genom Kristus Jesus. Förr var vi genom våra synder döda – nu är vi levande (1:20-2:10), förr långt från Gud – nu nära (2:11-22), förr främlingar – nu medarvingar (3:1-13). I Kristus är vi alla en del av Guds familj, stenar i samma heliga tempel.

VANDRINGEN I KRISTUS

Förmanande del (kap. 4-6) – vandringen i Kristus. Det nya livet tar form i våra relationer. Såsom ljus i Herren vill vi leva som ljusets barn. Vi har kallelsen att avkläda oss den gamla människan och ikläda oss den nya, att förnyas genom Anden till ett nytt liv i:

- församlingen – bevara Andens enhet genom fridens band. (4:1-16)
- världen – pröva vad som är Herren kärt, ta väl vara på varje lägligt tillfälle. (4:17-5:20)

- hemmet och arbetet – underordna oss varandra, betjäna. (5:21-6:9).

TA PÅ VAPENRUSTNINGEN!

Paulus avslutar med att påminna om att det nya livet inte lever av sig självt – det är en kamp, där djävulen ytterst är vår sluga fiende. Men kraft finns att få – i Herren! Rusta er därför med ”hela Guds vapenrustning” (6:10f)!

TILL INSPIRATION

Apostelns förböner (1:15-19, 3:14-21).

FILIPPERBREVET: Glädjens brev

”Gläd er alltid i Herren”. (4:4) kan sägas vara brevets motto. Ofta är än i något annat brev av Paulus – totalt 15 gånger – förekommer uttrycken ”glädje” och ”glädja sig”. Den ljusa tonen i ”glädjens brev” blir än mer påfallande, om man betänker att det är skrivet under fångenskap (troligen i Rom).

Det märks att det råder ett förtroligt och varmt förhållande mellan församlingen i Filippi och dess grundare, Paulus. Syftet med brevet är inte att rätta till något missförhållande utan i stället att tacka för en ekonomisk gåva (1:5, 4:15f, 2:25f).

Förtroligheten märks inte minst i att aposteln är mycket personlig. Han berättar om sin situation som fånge och låter filipperna förstå hur han tänker och känner. Hela brevet kan läsas som ett långt vittnesbörd av Paulus om den glädje som finns hos Herren, t.o.m. i svåra lidanden. Vi kan vara frimodiga också då de drabbar oss – Paulus har sett hur det svåra kan vändas till något gott (se 1:14 och jmf. Rom. 8:28a). Hos Herren finns den kraft som bär, på honom får vi kasta alla bekymmer. Allt förmår vi genom honom! Paulus vittnar också om den vinst Kristus har att ge – rättfärdigheten från Gud genom tron och hoppet om himlen, segermålet! Undra på att han är glad.

Som en röd tråd genom brevet löper vidare uppmuntran att leva värdigt Kristi glada budskap, att lysa som stjärnor i en mörk värld, fläckfria och rena. Att fyllas av det sinne som Jesus själv hade. Be om samma glädje, frimodighet och kraft i Herren!

KOLOSSERBREVET: I Kristus är allt skapat och försonat

Kolosse var en liten stad nära Efesus (i nuvarande sydvästra Turkiet). Troligen hade Paulus varken grundat eller besökt församlingen där. Men sedan dess grundare Epafras besökt Paulus (i Rom under hans första fångenskap där i början av 60-talet) får denne anledning att skriva brevet till församlingen i Kolosse. Han tar fasta på de goda under rättelser han fått och uppmuntrar församlingen, men han bemöter också de villoläror som fanns i omlopp. Kristendomen blandades med inslag av judendom (att de kristna skulle hålla Mose lag – omskära sig, avhålla sig från en del mat och dryck, fira de judiska högtiderna m.m.) och en begynnande gnosticism (bl.a. att materien och därmed kroppen var något ont, som skulle kuvas med asketiska övningar, varigenom det skulle gå lättare att komma i kontakt med den andliga och gudomliga tillvaron – en förbindelse som förmedlades genom änglar, syner och uppenbarelser). Detta ledde till att Kristus och hans verk kom i skymundan.

BREVETS INDELNING

Utifrån den här bakgrunden kan vi märka en tre-delning av brevet:

- En undervisande del (kap. 1), om vem Kristus är, om hans verk och dess betydelse. Det som kommit i bakgrunden i Kolosse lyfter Paulus åter fram.
- En polemisk del (kap. 2), där Paulus bemöter villolärorna. De bedrar. Håll fast vid att det är genom Kristus, och endast genom honom, som vi fullt ut får möta Gud – i honom bor gudomens hela fullhet (v. 9).
- En förmanande del (kap. 3 och 4), där Paulus visar vad kristet liv är: att dö bort ifrån sig själv och leva för sin nästa. Ett nej till det gamla livet och ett ja till det nya. Genom dopet har vi förenats med Kristus – det skall nu lysa igenom i livet.

ATT MEDITERA ÖVER

Allt vi har i Kristus (se t.ex. alla ”allt” i v. 1:15–20). Vilka ’gamla kläder’ har du kvar som Herren inte vill se dig klädd i (3:5)? Vilka kläder vill Herren i stället se dig i (3:12ff)?

FÖRSTA OCH ANDRA TESSALONIKERBREVET:

När Herren kommer igen

Båda Tessalonikerbrevet är skrivna under Paulus andra missionsresa, år 50, från Korint. Därmed är de bland de böcker i NT som först tecknades ned, kanske de allra första.

ANLEDNING TILL BREVEN

Paulus och Silas kom till Tessalonika under andra missionsresan, sedan de släppts fria från fängelset i Filippi. Redan efter två – tre veckor i staden kunde de grunda en församling där, men snart blev de tvungna att lämna Tessalonika p.g.a. oroligheter och upplopp. Några månader senare befinner Paulus sig i Korint, och där får han en rapport om läget i Korint genom sin medarbetare Timoteus, som han tidigare hade sänt dit. Timoteus kom med glädjebesked – församlingen i Tessalonika stod fast i tron trots besvärliga förföljelser. Som en respons på rapporten skriver Paulus det första brevet, där han uttrycker sin glädje över vad han fått höra, tar upp ett par synder som församlingen sär skilt behöver uppmärksamma (otukt och girighet) och ger undervisning i frågor kring Jesu återkomst.

Andra Tessalonikerbrevet skrevs troligen bara några månader efter det första. Nya rapporter från församlingen tycks ha gett anledning till viss oro. Nu har aposteln orsak att förtydliga sin undervisning om Herrens återkomst och uppmuntra till fortsatt uthållighet i tron under lidanden och svårigheter. Han talar om ”Laglöshetens människa”, som skal l uppträda i den yttersta tiden. Det är samma person som i Johannesbrevet kallas ”Antikrist”. Han skall bedra människor men till sist besegras, då Herren Jesus kommer igen. Svåra tider väntar – låt er inte överraskas!

SJÄLAVÅRDANDE BREV

De båda breven är inte lika undervisande som Paulus senare brev men mycket själavårdande. Huvudämnet i båda breven är Herrens återkomst och den yttersta tiden. Breven är en påminnelse till oss om den tröst, framåtanda och motståndskraft som följer av att hoppet om Jesu återkomst hålls levande.

FÖRSTA OCH ANDRA BREVET TILL TIMOTEUS SAMT BREVET TILL TITUS:

Herdabrev i kampen för en sund tro

De två Timoteusbreven och brevet till Titus brukar kallas för pastoralbrev, eftersom de är skrivna till ’pastorer’, församlingsledare. Breven är de sista vi har av Paulus hand. De är skrivna efter hans första fångenskap i Rom. Troligen blev Paulus fri så att han kunde resa till Spanien och även göra en ”fjärde missionsresa” österut, till bl.a. Kreta, Korint och mindre Asien. Första Timoteusbrevet och brevet till Titus skrevs förmodligen då Paulus var på resande fot, medan Andra Timoteusbrevet kom till när han åter satt fängslad, strax före hans martyrdöd i Rom i mitten av 60-talet.

Trots att breven är adresserade till personer är de inte privata på samma sätt som Paulus brev till Filemon. Paulus skrev till församlingsledarna Timoteus och Titus i kraft av sitt ämbete som apostel, och breven var inte ämnade att bara läsas av dem utan också av de församlingar de vistades i (Timoteus var i Efesus, där han enligt fornkyrklig tradition blev den förste biskopen, och Titus befann sig på Kreta).

INNEHÅLL OCH MOTTO

Det är tydligt att villolärer åter hotar församlingarna. För att vägleda sina medarbetare i kampen mot dessa skriver Paulus pastoralbreven.

Mottot i breven kan sägas vara att församlingarnas andliga hälsa kräver sund lära, sunda herdar och sund ordning och organisation. Ordet ”sund” används ofta just i pastoralbreven. De är rannsakande och nyttiga att läsa, inte bara för församlingsledare, utan också för varje kristen med längtan efter en frisk och sund tro och församlingsgemenskap!

BREVET TILL FILEMON: Bevisa din broder kärlek!

Paulus brev till Filemon är det enda privatbrevet vi har i NT. Det riktar sig till en rik och ansedd kristen i Kolosse vid namn Filemon. Hans tidigare slav Onesimus, som hade rymt från honom, hade kommit till Rom och där blivit kristen under inflytande av Paulus. Nu skickar Paulus Onesimus som han betraktar som sitt andliga barn, tillbaka till Filemon och önskar att han skall bli mottagen med kärlek. Onesimus kommer ju nu som något mer än en slav – han är numera framför allt Filemons andlige broder! (v. 16). Och trossyskon skall vi bevisa mycken kärlek!

När du läser detta korta brev, tänk då på, att så som Paulus rekommenderar Onesimus inför Filemon, så anbefaller Jesus oss inför vår himmelse Fader – vi som, liksom Onesimus, har vänt vår Herre ryggen! ”Envar av oss är en Kristi Onesimus”, skrev Luther.

Övriga apostoliska brev

HEBRÉERBREVET: Ett överlägset förbund

Hebréerbrevet är ett av de längre breven i Nya testamentet. Det är mycket som är oklart kring det. Vem skrev? Till vilka? När? Det finns många förslag, men ingen vet. Brevet själv uppger inget. Vad det gäller författare har man länge antagit att Paulus skulle ha skrivit det. Men det är få som tror det i dag. Troligare är att en apostlalärjunge, som Barnabas eller Apollos, ligger bakom. Mottagarna bör ha varit judekristna. Många menar att brevet skall dateras till före år 70 e.Kr., eftersom det beskriver tempeltjänsten i Jerusalem som om den fortfarande fungerade (år 70 förstördes templet av romarna).

AVFALL VAR NÄRA

Brevet har karaktären av en predikan in i en speciell situation. Vi förstår av brevet att mottagarna kommit till tro redan under evangeliets första tid. De hade fått en gedigen grund och blivit undervisade av dem som själva hade hört Jesus undervisa, och de hade varit villiga att lida för sin tro. Men nu började saker och ting förändras. De började bli uppgivna och modlösa, många verkade beredda att lämna den kristna tron och avfalla från den levande Guden (3:12–14). Det verkar som om läsarna hade i tankarna att lämna kristendomen och gå tillbaka till judendomen. Det gamla förbundet, med dess offertjänst i templet, lockade åter.

VÄCKA, STYRKA OCH VITNA

In i denna situation skrivs Hebréerbrevet. Författaren vill väcka, styrka och vittna. Om och om igen försöker han väcka och varna dem för avfallet och dess följder (2:1ff, 3:7ff, 4:1ff, 5:11ff, 10:26ff m.fl.).

I kap. 1–7 vill han styrka dem i tron på Jesus och övertyga dem om att han är större och bättre än något i det gamla förbundet – bättre än profeterna, änglarna, Mose, Josua, Aron och Melkisedek.

I kap. 8–10 visar han att det nya förbundet är överlägset det gamla, med en bättre överstepräst, bättre helgedom och ett bättre offer.

Kap. 11 handlar om tron och vad vi i nya förbundet kan lära av trons hjältar i gamla förbundet. Utan att se Guds löften förverkligade handlade de i tro efter dem (11:1). Så får också vi lita på Jesus och de löften som är knutna till honom.

I kap. 12 och 13 följer inträngande förmaningar och stark uppmuntran till läsarna att trots lidanden och nöd i tro och lydnad hålla fast vid Jesus.

ETT VIKTIGT BREV

Författaren till Hebréerbrevet visar hur hela det gamla förbundet pekar fram mot Kristus. Personer, förordningarna kring tempelgudstjänsten, prästadömet och offren är förebilder som kan hjälpa oss att förstå vad som har skett genom Jesus. I hela Bibeln är Jesus huvudsaken. GT når sin fullbordan i NT.

Hebréerbrevet är inget lättillgängligt brev, men har i betydelse jämförts med Paulus brev till romarna eller galaterna. Så det är väl värt att arbeta sig igenom. Det har kallats för ”femte evangeliet”, och man tänker då på att de fyra evangelierna handlar om Jesu gärning på jorden, medan Hebréerbrevet beskriver vad samma gärning betydde i himmelen, om hur Jesus som vår överstepräst bär fram och själv är det evigt giltiga offret för våra synder.

JAKOBS BREV: Tro i praktiken

Jakobs brev är troligen skrivet av Jesu egen biologiske bror (halvbror), Jakob. Till en början var denne liksom övriga syskon skeptiska till Jesus. Men efter att ha mött Jesus som uppstånden kom han till tro och blev så småningom ledare i urförsamlingen i Jerusalem (Joh. 7:5, Apg. 1:13f, Gal. 2:9, Apg. 15). Brevet måste vara skrivet före år 64 e.Kr., då Jakob led martyrdöden. En del tyder på att det är skrivet redan på 40-talet och det kan i så fall vara NTs äldsta skrift!

Brevet tar inte upp kristendomens grundläggande läropunkter. I stället handlar Jakobs brev helt om det praktiska planet, att tron visar sig i gärningar – annars är den död! Jakob möter ett behov av förmaning och vägledning i sådant som rör det kristna livet. Här följer några punkter som han tar upp. Den troende

- kommer i prövningar. Var uthållig i tron!
- måste vara både Guds ords hörare och dess görare
- tyglar sin tunga
- gör inte skillnad på människor, på fattig och rik
- utför goda gärningar, som visar en äkta tro
- är inte stridslysten och avundsjuk utan stiftar fred
- är Guds vän – men inte världens vän
- förtalar och dömer inte sina trossyskon.

FRÄLST GENOM GÄRNINGAR?

Jakobs brev kan ge intryck av att goda gärningar skulle vara det avgörande för frälsningen och inte trons mottagande av nåden. Jämför exempelvis Jak. 2:24 med Rom. 3:28!

Men motsättningen är bara skenbar. Jakob och Paulus är eniga i sin lära om tro och gärningar: Vi blir frälsta genom tron allena, men tron är aldrig allena – den levande tron följs av goda gärningar! De goda gärningar Jakob uppmuntrar till är inte frälsande i sig,

utan de utgör vittnesbörd om en levande tro. Vi blir inte frälsta av gärningar, utan till gärningar.

Skillnaden mellan Jakob och Paulus kan förklaras med att de lägger lite olika betydelse i begreppen rättfärdiggörelse, tro och gärningar. Dessutom betonar de olika sidor av den kristna tron, förmodligen p.g.a. att deras brevmottagare befinner i skilda situationer och behöver höra olika saker.

FÖRSTA OCH ANDRA PETRUSBREVET:

Ett levande hopp

De båda breven av Petrus är rätt olika till innehåll och språk, så olika att många bibelforskare menar att åtminstone det andra brevet inte kan vara skrivet av Petrus. Och visst finns det saker som talar för att olika författare står bakom breven, men skälen för att Petrus skrivit båda överväger (se not till 2 Petr. i Svenska Folkbibeln). Och Skriften själv – som vi ju håller för sann – uppger i båda fallen aposteln Petrus som avsändare, vilket inte hindrar att breven kan vara nedtecknade av skrivare.

Första brevet vet vi att Petrus har skrivit med hjälp av Silvanus (kallas i NT också för Silas), se 1 Petr. 5:12. Kanske gick det till så, att Silvanus fick i uppgift att skriva brevet, sedan han fått veta vilka tankar Petrus ville förmedla. Det är alltså inte säkert att Petrus ord för ord har dikterat vad som skulle skrivas – Silvanus kan ha ställt samman brevet under viss frihet. Men innan han sände iväg det lär han ha fått det godkänt av Petrus. Om även det andra brevet kommit till på samma sätt men med hjälp av en annan skrivare, kan det förklara en del av skillnaderna.

Båda breven anses vara skrivna i mitten av 60-talet, då aposteln befann sig i Rom tillsammans med Markus, Paulus m.fl. Där led han sedan martyrdöden under kejsar Neros förföljelser.

FÖRSTA PETRUSBREVET

Det är tydligt att mottagarna i mindre Asien (nuvarande Turkiet) var utsatta för nöd och förföljelser av olika slag för sin tros skull. Föraktade och hånade av sin omgivning behövde de Petrus uppmuntrande och själavårdande ord för att deras tro inte skulle vackla.

Trots att brevet handlar om de kristnas lidanden är det behärskat av en glädjeton. Petrus lyfter blicken från deras egna bekym-

mer och visar huvudsakligen på tre viktiga ting:

- Lidandet leder till härlighet! (1:6-7, 4:12-13) Inte mindre än 16 gånger förekommer orden "lidande" och "lida" i brevet. Lidanden för Jesu namns skull skall bäras med ära och glädje. För Kristus gick vägen genom lidande till härlighet; så är det också för hans efterföljare – det får vi räkna med. Kom ihåg att Gud är med i lidandet!
- Hos Kristus finns ett levande hopp! Den hoppfulla tonen slås redan i 1:3-4 och genom hela brevet går sedan ett stråk av hopp, som ger glädje i nuet. De frälsta har ett arv som väntar i himlen.
- Lev så att ni förkunnar Kristus genom era liv! (2:9, 2:12, 3:2). Lev för Gud i vardagen, så att ditt liv blir missionerande! Det gäller i samhället och i arbetslivet (kap. 2), i äktenskapet, ja, överallt alltid (kap. 3-4).

ANDRA PETRUSBREVET

Vilka mottagarna är vet vi inte. Även i 2 Petr. är det hotande faror som är orsak till brevet. Medan 1 Petr. beskriver yttre faror, såsom förföljelser och hån, handlar detta om inre faror – i stället för förföljelser är hotet här förförelse.

Falska läror ska man fly och i stället växa till i kunskapen om vår Herre Jesus Kristus (1:8). De falska lärarna gjorde gällande att det för en kristen går an med ett lösaktigt liv.

Vidare blev de troende hånade för sin förväntan att Herren skall komma tillbaka. Men Petrus gör klart för dem, att även om Herrens återkomst dröjer, så kommer den. Var beredda, väx till i nåden och lev ett värdigt liv uppmanar Petrus dem – och oss!

FÖRSTA, ANDRA OCH TREDJE JOHANNESBREVET:

Sanning och kärlek

En enstämmig fornkyrklig tradition menar att aposteln Johannes (utöver sitt evangelium) även har författat de tre Johannesbreven. I breven nämns aldrig avsändaren med namn men han uppger att han varit ögonvittne till Jesu gärningar. Och språket och de begrepp som används i breven känns väl igen från Johannes evangelium, så traditionen har fog för sig! Breven är sannolikt skrivna i Efesus under åren 90–100 e.Kr.

FÖRSTA JOHANNESBREVET

Brevet kan nästan ses som en fortsättning av evangeliet. I både evangeliet och brevet beskrivs Jesus som Ordet, och begreppen ljus, liv och kärlek förekommer ofta. Liksom i evangeliet undervisar aposteln kring motsatsparen ljus och mörker, sanning och lögn, Gud och världen, Guds barn och djävulens barn.

Brevet föranleddes av en villolära, som var i omlopp hos mottagarförsamlingarna (antagligen i Mindre Asien). Den hade gnostiska drag. Gnosticismen var en tankeströmning, som skilde mellan ande och materia, själ och kropp. Det materiella och kroppsliga ansågs vara ont, och därför kunde man exempelvis inte tänka sig en förening mellan det gudomliga och mänskliga, eller att gudomen kunde lida och dö. Följaktligen förnekade gnostiker i kristna sammanhang både inkarnationen (att Gud blev människa) och försoningen. Vidare menade man att det viktiga var det andliga livet, inte hur kroppen levde. Man tog sig därför frihet att leva i synd, utan hänsyn till Guds bud. Och de kristna som inte hade influerats av gnosticisomens tankar föraktades eller betraktades som ett B-lag.

Mot detta lyfter Johannes fram den äkta kristna trons ståndpunkter:

- Människan Jesus är Guds son, Gud, som blivit sann människa för att försona världen med sig själv.
- Förlåtelsens gåva ger inte en kristen utrymme att synda medvetet. Han har fått ett nytt sinne och vill hålla Guds bud.
- Den kristna gemenskapen präglas av kärlek, inte av rangordning och splittring. Den kärlek man mött hos Gud präglar relationerna.

Brevet kan tyckas vara ostrukturerat. Detta hänger samman med att Johannes inte undervisar ämne för ämne, vilket Paulus ofta gör. Han återkommer i stället till sina tankar om och om igen och fördjupar läsarnas insikter efter hand. Han utvecklar inte sina tankar i en rät linje, utan i koncentriskt cirklar, som vidgas alltmer.

Fundera särskilt över: Vad lär brevet om gemenskapen med Gud? Vad lär det om frälsningsvisshet?

ANDRA JOHANNESBREVET

Skriften är ett kort brev på bara 13 versar, flera av dem med motvarigheter i Första Johannesbrevet. Huvudordet är ”sanning”, dvs. den kristna läran. Även detta brev har sin bakgrund i en villolära, som förnekar inkarnationen. Men det verkar som om den falska läran ännu inte nått mottagarna; Johannes varnar för en vrånglära, som är i antågande. Man bör visa kärlek mot sina syskon i tron, men villolärare skall man avvisa; annars blir man medansvarig i deras fel.

Mottagarförsamlingen kallas för ”min fru”. Beteckningen har troligen sin förklaring i bilden av församlingen som Kristi brud.

Tredje Johannesbrevet

Mottagare är Gajus, en privatperson, om vilken vi inte vet något. Gajus får beröm för att vara en god förebild för de andra i sin

församling, i det att han tar emot de kringresande missionärerna. Men Johannes är bekymrad över Diotrefes, som med sitt uppträdande utövar ett dåligt inflytande på församlingen – han talade illa om utsända missionärer och såg till att dessa inte togs emot.

JUDAS BREV: Kämpa för den sanna tron

Även Judas brev är troligen författat av en son till Maria och Josef, en bror till Jesus. Judas vet vi inte så mycket om, men han fanns med i den skara som efter uppståndelsen väntade på Andens utgjutande (Apg. 1:14). Senare verkade han sannolikt som missionär (1 Kor. 9:5). Han var nog den yngste av Jesu bröder och kan mycket väl ha levt till 70- eller 80-talet e.Kr., då brevet har skrivits.

Judas bemöter i sitt brev en villolära, som nästlat sig in bland brevets mottagare. De falska lärarna predikade att det inte är så noga med hur man lever. Eftersom vi tror på nåden och förlåtelsen, gör det ju inte så mycket om vi lever lösaktigt och i utsvävningar!

Judas visar oss att Gud dömer synden – han ger exempel – och att också villolärarna står under samma dom. I stället för att lyssna till dem skall läsarna bli kvar vid den tro som en gång för alla har överlämnats åt de heliga. Håll er till Jesus – han är vår ende Frälsare och Herre! Han ensam förmår bevara till evigt liv!

UPPENBARELSEBOKEN: En ljusnande framtid

Även Uppenbarelseboken anses vara skriven av aposteln Johannes, troligen kring år 95 e.Kr., då aposteln var förvisad till ön Patmos utanför Mindre Asiens kust. Han och församlingarna i Mindre Asien led då förföljelse under kejsare Domitianus, eftersom de vägrade att delta i kejsarkulten. De som inte ville tillbe kejsaren miste sina ägodelar, sin frihet och ibland även sina liv. I denna förföljelsesituation fick aposteln möta Jesus, se en syn och teckna ned vad han såg för att förmedla hopp och tröst till förföljda.

Det är viktigt att ha detta syfte klart för sig. Boken vill inte främst vara en uppslagsbok om den yttersta tidens skeenden. I stället avser den att förmana, uppmuntra och trösta den lidande kyrkan – då och i senare förföljelsetider:

- Lev nära Herren, och var honom trogen. Då kan du klara påfrestningarna och själv bli till välsignelse.
- Var vid gott mod! Gud sitter alltjämt på tronen, och hans rike skall segra till sist när Jesus kommer tillbaka.

DISPOSITION

Boken inramas av en inledning (1:1–20) och avslutning (22:6–21). Däremellan följer de två huvuddelarna (jfr 1:19). Kap. 2 och 3 handlar om ”vad som nu är” (de sju sändebreven) och kap. 4–22 om ”vad som skall ske härafter” (framtidsboken).

Johannes skildrar sju olika syner:

1. (1:9–3:22) – kallelsen och sändebreven till sju då existerande församlingar (med motsvarigheter i varje tid).
2. (4:1–8:1) – Gud på himmelens tron och de sju sigillen.
3. (8:2–11:8) – de sju basunerna.
4. (11:19 – 14:20) – den stora striden mellan Kyrkan och Antikrist.

5. (15:1–16:21) – de sju vredesskålarna, Guds vrede utgjuts över den bortvända världen.
6. (17:1–19:10) – Babylons fall.
7. (19:11–22:21) – Kristi återkomst och den slutliga segern.

HUVUDEMAN

Det är inte lätt att avgöra vad som ska förstås symboliskt resp. bokstavligt, men några huvudteman går relativt lätt att urskilja och ta till sig – teman, som blir en varning till dem som börjat bli likgiltiga och en tröst för dem som troget kämpar:

- Gud har all makt! Jesus är kungars Kung och hans makt över det övergripande historiska skeendet är total.
- Håll ut i trohet! Överlåt inte livet åt någon annan än Kristus! Stå emot frestelserna att handla kärlekslöst, omoraliskt, oengagerat eller att kompromissa med din tro (se bl.a. sändebreven).
- Det finns hopp! Jesus kommer tillbaka och ska förena de sina i evig gemenskap med sig själv. Nya himlar och en ny jord ska skapas, och alla som låtit sig renas i Jesu blod får vara med honom i evighet, i fullständig frid och trygghet. Vilken framtid!
- Det kommer en dom! Satan och alla på hans sida ska besegras och dömas. Församlingen får evigt liv, medan de som inte tagit emot tron på Jesus drabbas av evigt straff.

SYMBOLIK

Ordningstal har i Uppenbarelseboken symbolisk betydelse. Tre är Guds tal, fyra är skapelsens tal, sex gäller motståndet mot Gud, sju anger ofta förhållandet mellan Gud och skapelsen (3+4), tio är fullhetens tal, och 12 är Israels och Kyrkans tal.

En del symboler och bilder får sin förklaring genom de många kopplingarna till GT. Andra har sin givna betydelse. Så står exempelvis horn för styrka, ögon för allvetande och rökelse för böner.

GTs apokryfer – mellan Gamla och Nya testamentet

Detta lilla bibliotek innehåller elva läsvärda böcker från århundradena före Kristus. Mackabeerböckerna, den första i synnerhet, ger oss ovärderlig information om Israels dramatiska historia på 100-talet f.Kr. Den judiska tron hotades då av grekisk religion och kultur. Kampen tog sig tidvis mycket våldsamma uttryck.

Tobit och Judit, två novellliknande berättelser, är mer löst förankrade i historien. De är både spännande och uppbyggliga när de visar att Gud är med de sina i deras svårigheter och ger hjälp, än genom himmelska sändebud, än genom rådiga och modiga människor.

I Salomos Vishet finns djupsinniga meditationer över Visheten som Guds medhjälpare vid skapelsen och som vän och vägvisare åt de fromma i nuet. Visheten framställs som ett närmast personligt och självständigt väsen. Träffande ordspråk, användbara levnadsregler och konkreta råd finns i Jesu Syraks Vishet.

Ester, Baruk, Jeremias brev, Tillägg till Daniel och Manasses bön innehåller livserfarenhet, drömmar, böner och lovsånger, som är tänkta att läsas tillsammans med de GT-böcker de ger sig ut för att komplettera. Där finns polemik mot hednisk gudstro och försvar för den judiska tron. Dessa böcker vill kalla till kamp och uppslutning kring Guds förbund och ge nytt mod och ny styrka åt ett pressat folk. Tillsammans ger de intressanta inblickar i Israels historia under generationerna före Jesus. Vi får möta människors bekymmer, kamp och glädje. Denna litteratur, som var väl känd av både judar och kristna, bildar också en viktig bakgrund till NT.

NYTTIGA OCH GODA ATT LÄSA

Den ledande judendomen i Jerusalem ansåg inte att dessa böcker var gudomligt inspirerade, utan skrivna utifrån enbart mänskliga förutsättningar. Profetians Ande hade enligt dem slocknat med profeten Malaki och skulle inte tändas igen förrän i Messias dagar.

Bland judarna i Alexandria hade man däremot en mindre sträng uppfattning om var gränserna för kanon – de erkänt Ande-inspirerade skrifterna – gick.

Båda synsätten kom att leva vidare i den kristna kyrkan. Kyrkofadern Hieronymus följde den mer restriktiva linjen, medan Augustinus inte tycks ha dragit någon skarp gräns mellan kanoniska och apokryfa skrifter.

Under reformationen blev frågan om apokryfernas ställning åter brännande. Den romerska kyrkan likställde dem med kanon 1546 och kallade dem deuterokanoniska, vilket innebär att de ansågs tillkomna genom en andra inspiration.

Reformatörerna hade en mer kritisk hållning, Martin Luther uttryckte sig så här om GTs apokryfer: ”Det är böcker som inte räknas likvärdiga med den heliga Skrift, men ändå är nyttiga och goda att läsa.” De evangelisk-lutherska kyrkornas hållning är, att dessa böcker har en lägre rang än GTs kanon, men ändå är viktiga att läsa och känna till.

De har också använts flitigt i vårt land ända fram till mitten av 1800-talet, då de förvisades ur våra biblar. Nu är de i och med Bibel 2000 tillbaka igen i en särskild avdelning mellan GT och NT, där de också tidsmässigt hör hemma.

Vi har all anledning att enligt god kristen sed hämta kunskap och uppbyggelse ur dessa böcker, utan att för den skull blanda ihop dem med de heliga Skrifterna.